UNIVERSAL LIBRARY
OU_204747
UNIVERSAL LIBRARY

SANGEETA

KANAKATARA

ADOPTATION OF LALGOHAR

IN FIVE ACTS

BY

D. SITHA RAMA RAO

Published by

MADETY SANYASAYYA,

Book-seller,

RAJAHMUNDRY

Third Edition 1000 copies

cape & Co., by K. Subbarayudu Bros

COCANADA

Copy-right Registered] 1922 [Price As 12.

ఆంధ్రాబుక్కు-డిపో, రాజమండ్రి.

కాశీమజిలీకథలు.

మొదటి వాల్యూము		1-12-0
రెండవ	"	1-8 0
మూడవ	"	1 12-0
నాల్గవ	,,	1-12-0
ఐదవ	,,	1-8-0
ఆరవ	"	1-12 0
ఏడవ	,,	1 12 0
ఎనిమిది	,,	1-12-0

నవలలు.

సౌందర్యతిలక	చి॥ లు॥ న॥	1-0-0
మహాశరచ్చంద్రము	,,	1-0-0
కస్తూరిమంజరి	,,	1 0-0
గణపతి 1 వ భాగం	డిటో	0 12 0
డిటో 2 వ భాగం	డిటో	0 12 0
అహల్యాబాయి	డిటో	0 12 0
హేమలత	,,	0-12-0
రాజరత్నము	చి॥ లు॥ న॥	0-12-0
సిద్ధార్థచరిత్ర	,,	0-12-0
రామచంద్రవిజయం	డిటో	0 10 0
రామకృష్ణపరమహంస	,,	1-0-0
భారతకథామంజరి	డిటో	0 8 0
కృష్ణవేణి	డిటో	0 6 0
సీతుసింధారి		1-0-0
పురంజయము		1-2-0
ఆత్మసామ్రాజ్యము		1-4-0
పెద్దాపురసంస్థానచరిత్ర		0 10 0
లలితకుమారి	డిటో	0 10 0
సాక్షి	డిటో	2 4 0
నానకుచరిత్ర	డిటో	0 12 0
[illegible]చరిత్రము	డిటో	0 4 0

హరికథలు.

గయోపాఖ్యానము	0	8	0
రుక్మాంగదచరిత్ర	0	6	0
కుశలవవిజయము	0	8	0
నలచరిత్ర	0	8	0
సీతాకల్యాణము	0	6	0
ద్రౌపదీమానసంరక్షణ	0	8	0
హరికథాయితిహాసము 1వ భాగం	0	6	0
2 వ భాగం	0	4	0
సూరదాసుచరిత్ర	0	4	0
ప్రియంవదచరిత్ర	0	6	0
హరిశ్చంద్ర	0	8	0
గయాకరవిజయము	0	8	0
కృష్ణ నందదాయిని	0	8	0
రామదాసుచరిత్ర	0	4	0
జయప్రదచరిత్ర	0	8	0
పురంధరదాసుచరిత్ర	0	8	0
కుచేలోపాఖ్యానం	0	6	0
కబీరుదాసుచరిత్ర పెరువారిది	1	0	0
సీతాకల్యాణము డిటో	1	4	0
నల్లోపాఖ్యానం కో॥ ॥	0	6	0
ప్రహ్లాదచరిత్ర	0	4	0
సారంగధరచరిత్ర	0	8	0
కుచేలోపాఖ్యానం	0	8	0
సుగ్గనదాసునికీర్తనలు	0	8	0
క్రీస్తు చరిత్ర	0	2	0
సాకేతనరామాయణం	1	8	0
లక్ష్మీపాడువచనం	0	8	0

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు:— మూదేటి సన్యాసయ్య,
ఆంధ్రాబుక్కు-డిపో, రాజమండ్రి.

—॥ ఈనాటకమునందువచ్చు పాత్రములు. ॥—

పురుషులు.

చిత్రసేనుఁడు—పాండ్యదేశపురాజు

విశారదాఖ్యుఁడు—మంత్రి

దుష్టబుద్ధి—చిత్రసేనుని తమ్ముఁడు

కనకవర్మ—చిత్రసేనుని కుమారుఁడు

ధనపాలుఁడు వైశ్యుఁడు } దుష్టబుద్ధి దుష్కార్యములను రాజుతోఁ
పౌరులు } జెప్పుకొనుటకు వచ్చినవారు.

భీషణుఁడు } కనకవర్మను, తారను దుష్టబుద్ధి యనుజ్ఞపై నడవికిఁ జం
శూరుఁడు } పుటకు దోడ్కొనిపోయినవారు.

పల్లినాయకుఁడు—చారుమతిని సముద్రమునుండి తీసినవాఁడు

రాముఁడు } అడవిలోనున్న తార నెత్తుకుపోయిన చోరులు
భీముఁడు }

సుమతి—పులివాతఁబడనున్న చారుమతి దప్పించినవాఁడు

జయసేనుఁడు—కాళికి బలియివ్వఁబడఁబోవు తారను రక్షించినవాఁడు.

స్త్రీలు.

చారుమతి—చిత్రసేనుని భార్య

తార— ,, కూతురు

ఎల్లి—(పల్లివాని భార్య)

కమల } సుమతిభార్యలు
సుందరి }

సంగీత[illegible]రత్నాకరం.

ప్రథమభాగము.

(1) [illegible] పాట.

కళ్యాణి రాగము ఆదితాళము.

ప॥ శ్రీవినాయక [illegible] నమో [illegible] సమానికి

[illegible] వృమా నమో॥ సదా।

చ॥ [illegible] మాంకలవేల్పు । [illegible] [illegible] నాది

దేవ[illegible] [illegible]మాయెర। శ్రీవి

[illegible] [illegible] [illegible] తార సాటి రూపమహా[illegible]

దలచి నీసత్కృప జూప [illegible]॥ శ్రీవి।

[illegible]

[ప్రవేశము:—చిత్రసేనుడు—మహర్షి యగు [illegible].]

(2) బెహాగురాగము ఏకతాళము.

ఈసంసారాన్నిక్కే । నేనెట్లు దాటెదరా॥ ఈస॥

హాసుల్లైనట్టి సాం[illegible]షమున [illegible] పయువటి బ్రతుకగనోచినే

యేసంగతి దలపోసినట్టి కడువిపరీతముగను దోచునిక్కీ

ఛీ సంసారము । ఛీఛీ భోగము । ఛీఛీ భాగ్యము.

చిత్రి—(విశారదునిఁ జూచి) మంత్రీ! విశారదా! ఎప్పుడు చూచినను మదికి నేదో యొకచింత కలుగుచునే యుండునుగదా!

తే. గీ. ఎట్టి పుణ్యంబులో చేసి ♦ యొసఁగునట్టి
పుణ్యమూర్తికే గాని నా ♦ బోటివాని
కెల్లఁ సమకూఱు సంతోష ♦ మెల్లవేళ
లందు; నిర్భాగ్యుఁడను నాచు ♦ నలరుకతన.

విశా—రాజేంద్రా! సివిల్లు వచించుటకుఁ గారణము నేనెఱుఁగఁజాలక యున్నాను.

చిత్రి—ఏమెఱుఁగగని దేమున్నది?

ఉ. అన్నయటంచు నాపయిన ♦ నంచితభక్తినిబూనఁడాయె; వి
ద్యోన్నతులైన యార్యులు కృ ♦ పన్ వచియించెడుమ్మాట లెంచఁ
డున్నతిఁజూచికోఁడు; పురి ♦ నున్నజనంబుల వేచుచుండెఁ; వా
డెన్నఁడుఁ బుద్ధిఁదెచ్చుకొను ♦ నేరియుఁ దోచదు తమ్ముఁడక్కటా

పెక్కురీతుల నాతని కనేకనీతులు నక్కాణించితిని. దుష్టబుద్ధియు నామును స్వాంకము చేసికొనుచున్నాఁడు. వాఁడెట్టి క్రూరకార్యాచరించుచున్నను; నేకగర్భజనితుం డగుటఁ జేసి నాకు వానియందు వాత్సల్యము పోవకయున్నది. పోనిమ్ము. శిక్షింతమన్నచో నందులకి గూడ చిత్తము సమ్మతింపదయ్యెను. దుష్పథంబున వర్తించుచుః వానిని సత్పథంబున నెట్లు బెట్టఁగలనో యూహింపఁజాలక యున్నా

విశా—దేవా? ఆతఁడేక్రమముగా సుజనుండగునని తలంచెద

చిత్రి—సుతే! అది యొక్కడిమాట.

తే. గీ. పుట్టుకతోఁబుట్టు బుద్ధులు ♦ పుడమియందుఁ
బుడకలనెకాని పోవంచు ♦ బుధులు పల్కు
వాక్యమాలింపవే? నీవు ♦ వరసఖుండ
కుమతి, సుమతియగునె వట్టి ♦ కోర్కెగాని.

తమ్ముని విషయమై యట్టి భ్రమ సంకల్పనలవలనఁ బ్రయోజనము లేదు.

[తెరలో కోలాహలము.]

విశా—(సేవకుఁ జూచి) సేవకా! ఆకలకల మేమియో విచారించి రమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించి) దేవా! పురజనులు కొందఱు తమ దర్శనార్థము వచ్చియున్నారు.

చిత్రి—మంత్రీ! వీరెందులకు వచ్చియుందురోకదా! (ఆలోచించి) తమ్ముని సౌఖ్యప్రశ్నంబులఁ జెప్పుకొనుటకే వచ్చియుందురని తలంచెదను. (సేవకుఁ జూచి) సేవకా! వారి నిట ప్రవేశరానిమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి వెంటనే పౌరులంగొని ప్రవేశించును.)

(3) పౌరులందరు కలసి పాడెడు పాట.

బేహాగురాగము ఏకతాళము.

ప॥ దండాలండో బాబయ్యా మీపాదాలకు దండాలండో ॥

అ॥ ప॥ దండాలండో బాబయ్యా మీపాదాలకు దండాలండో ॥ దం॥
గుండగుండు మీదుష్టబుద్ధి మముదుఃఖపెట్ట బాధింపుచును
మెండుగను దండగములు । మేదినిజనులకు సల్పుచునుండెను॥
గండము గండెను యీపురమందునగనగా ఇక మేముండినచో
జెండడె మాకంతములేక । యెందుకు మాకీయమదండన
చాల్॥ దం॥

ప్రథమ పౌరుఁడు—(రాజుంజూచి) మహాప్రభూ!

సీ. కడుపులోపల సిరు ♦ కదలకుండంగ ని
న్నాళ్ళు నిదగు పాల ♦ నంబునంది

నాలుబిడ్డలతోడ ♦ నతిసౌఖ్య మందుచు
నున్నవారముకాని ♦ యుర్విఱేడ
నేటికేమందు; మా ♦ పాటు లెవ్వాఁడుగాం
చి కరుణఁదాల్చి ర ♦ క్షింపఁదలచు
నిఁక నొకదినమైన ♦ నేముండఁగాఁ జాల
మీపురంబున మీరు ♦ మీయనుజుఁడు

తే. గీ. హాయిఁగ గనుచుఁ బ్రజలు లేని ♦ యవనితలము
నేలుకొనుచుండు డింక యే ♦ మే మేగువార
మాలుబిడ్డలతోడ ను ♦ గాసిపడుచు
నెలవొసంగుము పోఁగుము ♦ శీఘ్రగతిని.

ద్వా-పా—

మ. ధరణీనాయక, మేముబెంపు కనుబా ♦ ధల జూఁచు, మొక్కింత నీ
కరుణాదృష్టిని జూడకున్నఁ బురివే ♦ గంబాసి, యొండేనియున్
నరగణ్ జేరి సుఖింపఁగాఁగలము సం ♦ స్తవమేపారఁగా
నరయన్ రెండు తెఱుంగులందు భవదీ ♦ యాభీష్టమెట్లున్నదో.

ధన—ఇంకను రాజుగారియభీష్ట మెట్లున్నదో యని యడుగు చుంటివా. వారియభిప్రాయ మెట్లుండును? వారి తమ్ముడుగారిని వారు ఖండించెదరా యేమి?

చిత్రి—(పౌరులనుజూచి) పౌరులారా! ఏమేమీ! మీరు మాతమ్ముడగు దుష్టబుద్ధిచేత వెతలపాల్సేయఁబడి వచ్చితిరా? అన్నా! ఎంతకష్టము?

[దుష్టబుద్ధి ప్రవేశించి చాటుగానుండును.]

దుష్ట—(తనలో) మీరు నావిషయమై యుగ్రసేనునితోఁ జెప్పుటకు వచ్చినారు కాఁబోలు. ఏమని చెప్పెదరో విందునుగాక.

చిత్ర—పౌరులారా ! ఆదుష్టబుద్ధి మిమ్ముల నేతెఱంగున బాధల బెట్టుచున్నాఁడో యెఱింగివచ్చినా?

ధన—రాజేంద్రా ! "సిగ్గు వదలినవానికి భయముండ"దట. చల్లకువచ్చి ముంతదాచినందువలనఁ బ్రయోజనం బేమియున్నది? (తక్కినవారిం జూచి) మీకష్టములు రాజుగారికి మొఱ్ఱవెట్టుకొనుఁడు. వారికంటె మనకు దిక్కెవ్వరు. ఏమిటో ! మన కడుపులోనున్న మంటచేత యూళ్ళను విడిచి వెళ్ళిపోదుమని చెప్పఁదుము గాని, మన మట్లు సేయనూలేము. రాజుగారు మనలను వదలనూలేరు.

ప్ర-పౌ—(రాజుం జూచి) దేవా ! మీసోదరుఁడగు దుష్టబుద్ధినిగూర్చి యిదిచేసె, నదిచేయలేదని చెప్పుటకు వలనుపడదు.

తే. గీ. వలయునంతటి భాగ్యంబు ♦ గలిగియున్న
నసుభవింతురుగాని మా ♦ యట్టి బీద
జనుల నేచుటన్యాయంబె ♦ క్ష్మాపతులకు
వలదె మాబాధఁబాపంగఁ ♦ బార్థివేంద్ర.

ద్వి పౌ—

మ. సురసేవించి, యనేకదుష్టచరితుల్ ♦ చుట్టుం దనుంగొల్చిరా
దిరుగున్ వీథులఁ; గొంటెనాబరియౌకె ♦ తిట్టున్ బ్రజౌఘంబునున్
బరకాంతామణి కంటబడ్డఁగనుణన్ ♦ వర్ణించి వెంటాడు; నీ
కరణిన్ వర్తిలు దుష్టబుద్ధిగుణముల్ ♦ క్ష్మాపాలచూడామణీ.

ప్ర-పౌ—

తే. గీ. మొన్న సాయంతనమున మా ♦ కన్నెపొరుగు
వారి గృహమునకునరిగి ♦ వచ్చుచుండ
భయముబూనక దానిపైఁ ♦ బడఁగనెంచె
గటగటా ! యేమితెల్పుదు ♦ క్ష్మాతలేంద్ర.

చిత్ర—హరి ! హరీ ! ఎంతమాట !

ధన—మహారాజా! నేనును మాపూర్వులముగూడ యీపురంబునందే పెక్కేండ్లనుండి వసింపుచుంటిమి. ఎన్నఁడును మేమిట్టికష్టంబుల నెఱుఁగము. మహాప్రభూ! నేను వయస్సు మీఱినవాడను. నాప్రథమ భార్య గతియింపగా మిగులద్రవ్యము వెచ్చించి యొకచిన్నదానిని వివాహాము జేసుకొన్నాను. ఎవరికంట నైన నది పడినచో వారికండ్లు కుట్టునని యెంచి యింటినుండి యివతలకు రాకుండఁ జేయుచుంటిని. కాని, యెప్పుడయిన నేబంధుస్రల గృహంబులకైనఁ బోపుటతప్పదయ్యెనుగదా. దేవా! మీరు పాలింపుకర్తలని సిగ్గువిడచి చెప్పుచున్నాను. మీసోదరుడగు దష్టబుద్ధి యీమె నెప్పుడుచూచెనోగాని యొకదినంబున సంధ్యాసమయంబున, మాయింటికి నలుగురుత్రాగుబోతులతోవచ్చి' యేవియో నగలుకావలెనని చెప్పి కొన్నివస్తువులనుదీయించి, నన్నుజూచి.

కం. " కుఱువను గిట్టను గలిగియు
బుడతల ముద్దాడుభాగ్య ♦ మును నోచవు; సీ
పడతిని నాకడకంపుము
కడువడి"యని పలికెనిట్టి ♦ క్రౌర్యగుణంబో.

అందులనాతనికి నేనెన్నో బుద్ధులఁ గఱపితినిగాని యీతండు నన్నుఁ గాంచి "ముసలివాడవు. నీకీ జగన్మోహాన విగ్రహామగు భార్య యెందులకు? నాతోఁ గాపురముసేయుటకుఁ బంపుము. కొలదిదినంబులలో నేను రాజునగుదును. అప్పుడీయువతి పట్టమహిషి యగునని నుడువుచున్న యవసరంబున నాకస్మికముగా నాభార్య నన్ను భోజనమునకు లెమ్మని చెప్పుటకచ్చటికి వచ్చెను ఇతనితోఁ గూడియున్న త్రాగుబోతులకతడేమి సైగఁజేసెనోగాని వారు నలువురును బలవంతముగ నామెను బట్టుకొని, గొల్లుగొల్లున విలపించుచున్నను విడువకనేగిరి. ఈతఁడును బరువెత్తెను. ఎట్లో కొంతసేపటికి ప్రాణంబులతో నాభార్యతప్పించుకొనివచ్చినది. ఆమెకడనున్న వస్తువులన్నియు దోచుకొనిరి.

దుష్ట—(తనలో) ఓరీ! వైశ్యుఁడా! నీయిచ్చవచ్చినయట్లు చెప్పుము. నిన్నుఁ దుదముట్టించెదను.

చిత్రి—(పౌరులంజూచి)

తే. గీ. హరిహరీ! యెట్టికష్టంబు ♦ లందవలసెఁ
ధరణిజనులార మీరు, సో ♦ దరునికతన
తమ్ముఁడంచును నాను చి ♦ త్తంబునందుఁ
బరమ కృపదాల్చినందుకుఁ ♦ బ్రతిఫలంబు.

చిత్రి—(పౌరులనుఁ జూచి) పౌరులారా!

(4) కన్నడరాగం - ఆదితాళము.

ప॥ పురజనులారా మీరనుగుడు.

అ॥ ప॥ వెరగుపడక నిక నిర్భయముగులై జరి యింపుడు జగతిఁ సంతోషమున॥ పుర॥

అరగ నా సహోదరుడని నామదిఁ కరుణించితు నె వానిఁ శిక్షింపక॥ పుర॥

మ. అవనీనిర్జర పాదసేవకుఁడనై ♦ యశాంతిం మన్యాయదు
ర్వ్యవసాయాదులు జేరకుండ నవనిఁ ♦ బాలింపుచుఁ; బౌరులఁ
సువివేకంబున నేలువాఁడె నృపుడై ♦ శోభిల్లు; గాకున్నచో
నవనీపాలక నామమాత్రుఁడెసుడీ ♦ యార్యుల్ వీక్షింపఁగ.

తే. గీ. తమ్ముఁడంచుఁ దలపక చి ♦ త్తమ్మునందు
వానిదండించి మిముఁబ్రోతు ♦ భవ్యకరుణ
జింతఁబాసి గృహంబులఁ ♦ జేరుఁడింక
బౌరులార! సముచితో ♦ దారులార.

మీరింక సంతాపంబులఁ బాయుఁడు. నేను దుష్టబుద్ధినిఁ గారాగృహబద్ధునిఁగాఁ జేసెదను.

పౌరులు—(రాజుంజూచి) మమ్ము రక్షించు భారమంతయు నీదైయున్నది ఇంక మేము పోయివచ్చెదము.

చిత్రి—మాత్రీ! విశారదా! పౌరుల దీనాలాపంబుల వింటివి కదా. ఇంక నాకా దుష్టాత్ముండగు దుష్టబుద్ధిమొదల నేనొక్కింతయు దయదలంపరాదు. వానినింకఁ గారాగృహవాసునింగాఁ జేసినఁగాని యీ యల్లరులడంగవు.

విశార—దేవరవారి చిత్తమెట్లో యట్లే సేయవచ్చును.

చిత్రి—సరే. దగ్గరనున్న సింహాసనంబుననే యాలోచింతము రమ్ము. పౌరి వెళ్ళినది.

(ఇరువురును నిష్క్రమించుచున్నారు)

రంగము:—చిత్రసేనుని యంతఃపురము.

[చిత్రసేనుఁడు పర్యంకతలంబున నిద్రించుచుండు]

[ప్రవేశము:—దుష్టబుద్ధి.]

దుష్ట—(తనలో) ఔరా! పురజనులవాక్యంబులాలించి, నాయగ్రజుఁడు నన్నుఁ గారాగారబద్ధునిఁగాఁ జేయఁదలంచెనుగా! ఏమీ! ఆతని సాహసము. అగ్రజుండగుటచే నితఁడే రాజ్యాధిపతియై సమస్తసౌఖ్యంబుల ననుభవించుచు, నానాభీష్టంబుల నీడేర్చుక, నాకుఁ గావలసినంత ద్రవ్యంబొసంగక యనిశంబు చులకనఁ జూచుచున్నాఁడు. ఇంక నే నితనిమొదల నశ్రద్ధవహించి యుంటినేని యీతఁడు నన్నుఁ గష్టంబులపాలు జేయును. మఱియు,

తే. గీ. ఇతఁడు జీవించియున్నచో ♦ క్షితితలమున
నాకు స్వేచ్ఛావిహారము ♦ నకును భంగ
మొదవుచుండును గావున ♦ మదిని గరుణ
దలఁపక యితనిఁ జంపుట ♦ తగును నాకు.

అట్లొనర్చితినేని నేనే రాజును కాఁగలను. అప్పుడు నన్నెవ్వరు వారింపఁగలరు ? (ఇంచుక యూరకుండి ఆలోచించి) ఏమిది! ఏకగర్భజనితుండగు నాయన్నను వధింపఁ దలంచుచుంటినే. ఇయ్యది ధర్మమైనకార్యమా? దీనింజూచి లోకులు మెచ్చెదరా ? ఇట్టి మహాపాపకార్యం బాచరించుటంజేసి నాయాత్మ తిరుగ విముక్తి నొందనటువంటి ఘోరనరకంబునఁ బడునుగదా. ఓ చిత్తమా ! నీవెంతకైనను దగినదానవు? ఒకసమయంబున నగ్రజునిఁ జంపఁ బ్రేరేచెదవు. ఒకసమయంబున మానుదువు. (ఖడ్గముఁ జూచి) ఖడ్గమా !

ఉ. సంగరరంగమందు ఘన ♦ శత్రుజనంబుల నెత్తు టేర్చి న
భ్యంగనమాచరింపుచును ♦ భవ్యయశంబునుగాంచు మన్నసీ
వుంగృపఁ బూనకింతయును ♦ భూమిని; నగ్రజుగూల్పనిట్లు నా
కుంగడు బోధ జేసెదవె ♦ కోవిదులెల్లరు దీని మెత్తురే.

ఆహా ! ఎట్టి క్రూరాత్మునకైనను ప్రాణివధఁ జేయుటకుఁ జేతులాడవుకదా !

మ. జనకుండాయనునట్లు నన్ను నిశముం ♦ బ్రీతింగాంచె; స
జ్జనముల్ బోయెడిత్రోవఁ బొమ్మనెను; సు ♦ జ్ఞానంబునార్జించుమా
యనిబోధించె; దుష్టకృత్యములసే ♦ యంబోకుమం చెప్పుడున్
ననుదండించెను; వీనిఁజంప నకటా ♦ నాచేతు లెట్లాడెడున్.

ఈతఁడు నాకేమి యపకారము చేసినాఁడు. నేనే క్రూరకార్యంబులఁజేయుటఁజూచి దండింపఁబూనుట దోషమా. ఈతఁడు నన్ను శిక్షింపఁ దలంచినాఁడనునది సాకుఁగాఁ జేసికొని యీతనిని వధింపనా ? (ఆలోచించి కోపము దెచ్చుకొని) చంపకయున్నచో సకలభాగ్యభోగంబులును నాకెట్లలవడును. రాజ్యమునకై యన్నదమ్ములలో నొకరి నొకరు వధింపఁ దలంచికొనుట వీరక్షత్రియ వంశాచారమేయై యున్నది. ఇప్పుడు నేనూరకుంటినేని నన్నీతఁడు చెఱయందువైచును. పౌరులెల్లరును

నన్నుఁజూచి పరిహాసించుటకు మార్గము గలుగును. ఏమైనను సరే. పాపముగానిమ్ము. పుణ్యముగానిమ్ము. నే సీతనింజంపి సకలరాజ్యంబును వశముజేసికొని యిచ్ఛాలీలఁ బాలించెదను. (శయనింపుచున్న చిత్రసేనునిఁజూచి) ఇదిగో! ఈతఁడు సంపూర్ణ నిద్రావస్థనున్నాఁడు. ఈతని వధియించుట కిదియే మంచిసమయము. లోనికెవ్వరును బ్రవేశింపకుండునట్లు చూచుచుండమని నాయనుచరులను ద్వారముకడఁ గాపుంచితిని. ఇంక నాకేవిధమైన భయంబునులేదు. ఇఁక నేనీరీతిని దీర్ఘాలోచనము సేయుచునుంటినేని యీతఁడు మేలుకాంచఁగలఁడు. ఆప్పుడు మోసమువాటిల్లును. (ఎదుటఁజూచి) మందిర పాలకుఁడగు జాఫరుఖానుఁడు కాబోలు మేల్కొనుచున్నట్లున్నవాఁడు. (పరికించి) లేదు లేదు. ఇటునుంచి యటు మొత్తిగిలినాఁడు నేనింక శీఘ్రంబుగ నాకార్యము జేసికొనుట మంచిది.

సీ. కరుణారసమ! నన్నుఁ ♦ గఠినాత్ముఁ డనబోక
యరుగుమీా! పుణ్యజ ♦ నాళికడకు
శాంతమా! దయఁబూని ♦ సంగ్రామ విశ్రాంతు
లైన వారికడకు ♦ నరుగుమింక
సంతోషమా! నీవు ♦ త్వాపు వధానంత
రమ్మున నన్నుఁజే ♦ రంగరమ్ము
శృంగారమా! నీవు ♦ శీఘ్రంబుగాఁ బొమ్ము
భవ్యమతులగు దం ♦ పతులఁజేర
తే. గీ. యగ్రజు వధింపనెంచితి ♦ నాత్మయందు
గాన నాయందు మీారలు ♦ గరుణఁబూని
యావహింపుడు నన్నును ♦ నద్భుతోగ్ర
రౌద్ర వీరభయానక ♦ రసములార.

(చిత్రసేనుని సమీపించి ఖడ్గమును జూచికొని) ఓఖడ్గరాజమా!

తే. గీ. నిన్నుఁ బరమగురుసిగాఁగ ♦ నేస్థకాని
పగిది; ననుఁగన్న జనకుని ♦ భంగి; మదినిఁ
దలచి; హస్తంబునందె నీ ♦ దాల్చియుంటి
నగ్రజునిఁజంప వేగ సాయంబుగమ్ము.

(కత్తిచేఁ జిత్రసేనుని కంఠమును నఱుకుచున్నాఁడు)

(నిద్రపోవుచున్న జాఫరుఖానుఁడు లేచి యిటునటు జూచుచున్నాఁడు)

దుష్ట—అదుగో జాఫరుఖానుఁడు నిద్రలేచినాఁడు. నెమ్మదిగా నేనిచ్చటినుండి పోయెదను. (నిష్క్రమించును.)

జాఫర్—(వెళ్ళుచున్న దుష్టబుద్ధినిజూచి) కోన్ హేవో. మాకీ సెల్వాలేకుండా లోపల్కి వచ్చినార్. ఎవరదీ! పిలుస్తే మాటాడేదీ లేదూ. (లేచి చూచి) హాయ్. దుష్టబుద్ధి హ్యాంకు కైకూ ఆయే. వో బడా మాదర్చోద్. దాడ్కర్తేక్యా. (ఇంచుకనడచి చచ్చిపడియున్న చిత్రసేనుఁ జూచి) అరే! దుష్టబుద్ధి! బద్మాష్! దగుల్బాజీ! కైసీ కాం కరేరేతూ! (అటునిటుజూచి, ఆరే! కామపాల్! క్యాకర్తేరే. ఇటరారాబాబూ! మన్కీ కొంఫాముగ్గిందీ. జల్దీ ఆరే! జల్దీ ఆరే! (అటునిటు పరుగెత్తును.)

[కామపాలుడు ప్రవేశించును]

కామ—ఏమిటోయీ! సాహెబూ! ఈగందరగోళము. పిచ్చివారివలెఁ బరుగెత్తుచున్నావేమి?

జాఫర్—గ్రిందర్గోళం యేమిటీవోయి. అంతాఅయిపోయిం ది. మనమహారాజ్ మర్గయేరే బాబా!

కామ—మహారాజేమిటి! మర్గయాయగుటయేమిటి? వల్లకాటి భాష సరిగా చెప్పుదూ?

జాఫర్—మనసిత్తర్సేన్ మహారాజ్కూ పుస్కాభాయీ త ల్వార్సేగర్దన్ పుడాదియారే. అల్లా! ఈలోకంమే యెంతాయెంతవాళ్లు పుండాత్. నాకీ నిండా దుఃఖంవస్తావుంది.

కామ—సంగతేమిటో తెలుపక యిట్లు గంద్రగోళము చేసెద వేమి?

జాఫర్—ఆరే! బుద్ధిలేనిమన్సి! నీకీ తెలీ సేడలేదురా? బాబూ మనరాజుకా ఆడితమ్ముడు దుష్టబుద్ధి కత్తితో.

కామ—చంపినాఁడా యేమి?

జాఫం—టీక్ బాత్ బోలే. సచ్ కతల్ చేసినాడ్.

కామ—అయ్యయ్యో! ఎంతమాటలు! ఇఁక మనగతి యేమి? ఈ సంగతి మంత్రిగారికిని రాణీగారికని నెఱిఁగింపవలెను.

జాఫర్—ఆరే మాకె రాణి మొఖంసూడడాన్కి మనస్సు రాదు. మాకీ ఫందుకొనిపున్నప్పుడు ఆ దుష్టబుద్ధి మందిరంకీ వచ్చి అన్నకు పొడిసినాడ్. మాకీ జల్దీ తెలిసేలో వాడ్కి పాణాల్ తీసి పాతిపెట్టే తో నిండాశాగుండున్. ఖాని! తప్పిపోయింది. పాఱిపోయినాడ్. కార్యం మించిపోయిందిరా, మన్కి అల్లా యిట్టారాశాడు.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

సంగీత కనకతారా.

ద్వితీయాంకము.

రాగము:— [illegible]

[చారుమతిని దఱుముకొనివచ్చుచు దుష్టబుద్ధి ప్రవేశించును.]

(5) పాట.

చారుమతి—ఓరీ క్రూర మహాఘోరకృత్య సోదర హత్యగావించి
యీరీతిని దుఃఖపెట్టనీ కేమిదుర్బుద్ధిరా॥ ఓరి॥

దుష్ట—నారీశిరోమణి చారుమతీ రమ్ము మారాడబోకు మరుబారి కోర్వను.

చారు—హరహరా! నీయన్న భార్యనురా అరయగా నీకు నే వదినెనురా.

దుష్ట—మరుశ్రమము మనపూర్వవరుస మీరితరిగాదు మానినీ నీకుఁ గలసి తీరెదను నమ్ము॥

చారు—(పరుగెత్తుచు) హా! ఎంతకష్టమెంతకష్టము. (భర్తనుద్దేశించి)

మ. తనయున్, బుత్రిని నన్ను నువ్ విడిచి ని ♦ ర్దాక్షిణ్యతన్ బూని హా!
చనినావే! సురలోకసౌఖ్యములకై ♦ ఖండాలుడీ దుష్టబు
ద్ధిని వారించి, మదీయమానమిపుడ ♦ క్కిన్ గాచు పుణ్యాత్మకుల్
గనరారైరి నిజేశ! నన్నుఁ గృపతోఁ ♦ గానంగ నేతెంచుమా.

దుష్ట—గతించిన ప్రాణేశ్వరునిఁ గూర్చి విచారించినచో నాతఁడు మరల నరుదెంచునా? చచ్చినవానికై పలవించినచో నేమిప్రయోజనము?

మ. తరుణీ! నీపతిఁ గూల్చినాఁడ; నిఁక జ ♦ త్రింబాదుశోకించినన్
మరలన్ వచ్చునె; దిక్కు లేరెవరు నిన్ ♦ గాపాడ; నిప్పట్ల, నీ
ధరణీకాంత వరించెనన్ బతిగ; సం ♦ తాపంబునుం బాసి; సు
స్థిరమోదంబునఁ బట్టఁబట్టమునన్ ♦ శీతాంశుబింబాననా.

నేనుతప్ప నీకెవ్వరును దిక్కు లేరు. నన్నుఁ బొందినచో సర్వవిధంబులను సౌఖ్యమందెదవు. ఇందులకు నీవు డెందంబున సందియంబందకుము.

చారు—పాపము శమించుఁగాక! శమించుఁగాక! అవివేకత చేత నిట్లు పలికితివి. అర్ధరాత్రియందు నీయగ్రజుండు నిద్రావస్థనున్న సమయంబున మందిరంబున బ్రవేశించి వధించిన మహాపాపము చాలక నన్నుఁ గూడ దలంపుచుంటివా? ఇట్లు పలుకుటకు నీకు నోరెట్లువచ్చినది?

చ॥ జనకునితోడ గుల్యుఁడను ♦ జన్మనికంఠము ద్రుంచివైచి, యా
తని సతినైన నన్నుఁ గని ♦ దారుణవాక్యము లాడుచుంటివే
జననిసమాననౌదుగద ♦ చక్కఁగ నీమది నెంచిచూసి స
జ్జనములుబోవుమార్గమున ♦ సమ్మతినేగుము పుణ్యమబ్బెడున్.

అగ్రజునిభార్య తల్లితో సమానము. భర్తమరణంబునకు నాచిత్తమంతయు సంతాపమయంబై యున్నది. దానికిదోడు నీవిట్టి క్రూరవాక్యములచే నన్ను మఱియింత కష్టపెట్టెదవేల? ఇయ్యది నీకు ధర్మముగాదు.

దుష్ట—ఓరమణీశిరోమణీ! ఈనీతులకేమి? ఈకలికాలంబున నియ్యవి పాటించువారెవరు! నేను నీయెడలఁ గాఠిన్యమువహించి పలుకుచుంటినని తలంపకుము. ఇయ్యది ప్రార్థనాపూర్వకమని తలంపుము.

చ॥ తొలకరిమించు తీగగతి ♦ దోపఁ దళుక్కని నీవు ముంగలన్
నిలువగ; గుండెఝల్లుమనె ♦ నీదగురూపవిలాస సంపదల్

కలికిరో కాంచినంతటనె ♦ కాముఁడు దర్పము జేర్చినన్నునుర్
నిలువఁగనీయకుండెఁ; రమ ♦ ణీమణి! సత్కృప నాదరింపవే.

చారుమతీ! నేను పరుఁడనుగాను. నాయెడల నీవు నిర్దాక్షిణ్యము వహించుట నీకు ధర్మముగాదు.

చారు—ఓయీ! సమస్తవిషయములును దెలిసిన నీవిట్లు పలుకుచుండుటకుఁ గారణము నూహింపఁజాలక యున్నాను. నీయెడల నీ కింతయు ద్రోహము జేసియెఱుఁగని నిన్నెవ్వఁడును గన్నకుమారుని చందంబున నరసినాఁడు. దుష్టపథానువర్తివగు నిన్ను సత్పథంబునఁ జరించుమని బోధఁజేసెను గాని మఱేమియును సేయలేదు. అట్టి పితృసమానుండగు సోదరునవధించి, తల్లితోఁ దుల్యురాలనైన, నమస్కరింపఁ బడఁదగినదాననైన, వదినెనగునన్నుఁగూడ గామించెదవేల?

ఉ॥ నిందను గొంగుగట్టుకొన ♦ నీవిటులిట్లు బరిత్యజింపుమిన్
గొందలపాటుఁ బూనికడఁ ♦ గొంటుదనంబున నన్నుఁ గోరెదే
మందమతీ! బుధాగ్రణులు ♦ మానసనీతుల నీనిఁ జూచి ని
న్నుం దలయెత్తనిచ్చెదరె? ♦ యోపుకొలందిఁ జెవాళ్ళ నెట్టరే.

మఱిదీ! „ కామకస్య కుతో లజ్జా” యనెడు నుడువు సత్యము జేసితివి కదా. చాలుఁజాలు. నీకు మంచిబుద్ధి దైవంబు బ్రసాదించుఁగాక!

దుష్ట—అన్నులమిన్నా! ఈమాటలతో నేమిప్రయోజనమున్నది.?

సీ॥ నిన్నమొన్నటిదాక ♦ నీభర్త భుజపీఠి
దనరారియున్నట్టి ♦ ధరణికన్య
నాబాహు దండమ్ము ♦ ననునిల్చె; నిం
క నాయానతి ♦ నిఖిలజనులు
దలలఁదాల్చి నడచె ♦ దరుభక్తిజూపుచు;
సకలసామంత రా ♦ జన్యబృంద

మఱిగాపు సేయుంగా ♦ రతివనో నిజముగా
స్నేహము మదిఁగూర్చు ♦ నింతియేని

తే. గీ. యుక్తితోనుండి భార్గవు ♦ నవనితలము
దాసీరిపులను భయుంక ♦ సంచరించుచు
వర్ణ నుగాండ్ర నీవేం ♦ యోగ్యయగుచు
సంతియాంబును పొందుమా ♦ సుందరవదన.

నాయనా, [illegible] నీవే నిశ్చయంబుగాఁ జూచెదవో యన్న సేవకురాడ నిన్నుఁ జూచెదనని తెలుపుము.

కాంత — ప్రియ! సతీ! [illegible] బ[illegible]కేరమరు సినాలుక వేలుచీలికలు నాలుసయున్నదిగా. పరాంగనల సువయునెంచుట మహాపాపంబని [illegible] కాబోలు.

శా. [illegible] ♦ [illegible]
వారిం జేసెద ధర్మమార్గనిరతిన్ ♦ [illegible]; కాసిచో
రారాజుల్ నిను[illegible] ♦ [illegible] చిత్తుండవై
యోచించి నను[illegible] ♦ హింసో! సులధ్వానకా.

ఓయీ [illegible] వాక్యంబుల [illegible] చేఁగలిగిన పాపము [illegible]. [illegible] సాధ్వీమణుల [illegible].

దుష్ట — తరుణి!

తే. గీ. ఎట్టిమాయలఁ బన్నిన ♦ నేమిలాభ
మెన్ని తంత్రముల్ జేసిన ♦ నేమిఫలము
తరుణి నినుఁగూడి సౌఖ్యమం ♦ దంగలేని
జన్మనిష్ప్రయోజనముగాదె ♦ ధాత్రితలమున.

చ. పలుకులువేయునేల విను ♦ పైదలిసీపయి మోహమూనుటల్
దెలిపితి మోహమూపఁగను ♦ నేనకయుంటిని; మన్మథుండుపూ
వులశరముల్ మహోగ్రతను ♦ బొంచివియోగముసేయుఁగుఁ దౌశిల్
గలియుము నన్ను వేఁడుగతిఁ ♦ గావక పూర్ణసుధాకరాననా.

మ. ధరణీభారము సేవహించితివి దో ♦ ర్దర్పంబు దీపింపఁగాఁ
బరిపాలించెద నెల్లవైరులు భయ ♦ భ్రాంతాత్ములై నవ్వఁనల్
గరుణాదృష్టినిఁ జూడుమాయనుచుఁ గ ♦ ాంక్షింపుచున్నాఁడనో
యరవిందానన గారవింపుము మనో ♦ జ్ఞాసేకిస క్రీడలన్.

(6) పాట.

కట్టాకఠినాత్మా గణియింపవె ధర్మాధర్మములన్॥ కట్టా॥
ఎట్టి ఘోరకృత్యములైనను । నల్ప నొడిగట్టితివే
తుట్టతుదకు అదిచాలక ని । గ్గుట్టుబుద్ధినాపయిజూపకు॥ కట్టా॥
మెట్టలో పతివధకై మదిచింతిలు వారి చేతి కిల్లి
బట్టువచ్చి యిటులనన్ గని బల్కవచ్చునా తగునా॥ కట్టా॥

చారు——ఛీ! దుష్టచరిత్రుఁడా! ఎంత చెప్పినను నీకు బుద్ధిలేకున్నది. సోదరుని హింసించి, తద్భార్యను నపహరింపఁ దలఁచిన ద్రోహివగు నిన్ను భగవంతుండింకను భూమిపైఁ బ్రకాశఁజేసినందులకుఁ జింతింపుచున్నాను. నే నెంత చెప్పినను నీబుద్ధిని మాఱ్చుకొనకుంటివి. స్వకాంతపై నీచిత్తము జేర్చియున్నచో నీపీదూషణంబునకుఁ బాత్రుండవుగదా! నానాథుండు గతించెనుగదాయని నిర్భయుండవై యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి యిట్టి కాఱుకూఁతలఁ గూయుచుంటివా? నాకెవ్వరును దిక్కులేరని తలంపుచుంటివా. నీపాపంబంతయుఁ బరమేశ్వరుండు వీక్షింపుచుండుటలేదా? నావివఱుసలులేక యిట్లగోరుటకు నీచిత్తమెట్లు సమ్మతించినది? పరాంగనారతి మాచరింపఁదలంచి రావణుఁడు——కీచకుఁడు మొదలగువా రేమయిరో వినియుండ లేదా?

దుష్ట—సీమంతినీవతంసమా! పురాణగాథలన్నియుఁ దక్రెవ్వద వేల? అవియన్నియుఁ గన్నులతోఁ జూచినవారెవరు?

చారు—ఛీ! దురాత్మా! (పండ్లు కొఱుకుచున్నది)

దుష్ట—

మ. ననువీక్షించిన మోముదిప్పుటమరి ♦ నామాటనాలించినన్
గనుబొమ్మల్ ముడివేసి కన్నులమహో ♦ గ్రంబైనదృక్కొనినన్
గిరుకన్ జూచుచుఁబండ్లు నొక్కుచుమదిన్ ♦ పెత్కింపగానేల; యు
ల్కనుకోడంగదె, పేతనైనయెడలన్ ♦ గంజాస్త్రివారింపవే.

(సమీపించుచున్నాఁడు)

చారు—దూరముగానుండుము. వినాశకాలంబునకు విపరీత బుద్ధులుపుట్టుచుండును. సంతానవతినై, నీయగ్రజునకు భార్యనై, నీకు మాతృసమాననగు నన్ను గవయుటకు సాహసింపుచుంటివా? నీబుద్ధి కాలిపోను.

దుష్ట—ప్రేయసీ! నీదూషణవాక్యంబు లన్నియు నాకుభూష ణంబులుసుమీ. కోపించిన యువతులే తుదకుఁ గృపజూపుదురు. (స మీపించి) సఖీ! అలుకమాని నీకృపావర్షధారఁ బఱపుము. సంశయి పకు. ఒకవేళ నే నీరహస్యము వెల్లడిఁ జేయుదునేమోయని శంకిం పవలదు. నే నెప్పుడును నట్లు చేయువాఁడనుగాను. రమ్ము. నాకోరిక దీర్పుము. (మీదికిఁ బోవుచున్నాఁడు)

చారు—(కోపముతో)

మానిని.

ఎందులకీసతి నిందనుబొందఁగ ♦ నీకిఁయ నన్నునుఁ గోరెదురా
పంద! పరాంగన లందఱుఁ దల్లుల ♦ భంగిని గాంచవలెం గదరా
మొందఱుజచ్చిరి నీవలెఁగోరుచు ♦ నింతుల; భూమిని నోతులువా
డెందమునన్ దలపోయకొకింత క ♦ డిందిననున్ గవయన్ దలఁతే

ఛీ! ఛీ! దూరముగనుండుము. దగ్గఱకు రాకుము, ఇష్టములేనివారిని గూడుట యేనుగుల మొగంబుల వేల్పునకైనను తరముగాదు.

(7) పాట.

ప॥ చారుమతీ నీనీతులు గీతులు చాలించి లాలించుము॥ చారు॥

అ॥ ప॥ క్రూరుండై నాయెడ మారుండు తీవ్రముగా తనబాణము
విడుచున్.

సారెసారెకున్ । సరసమెఱుగకన్ । రాగించుచుండె భరింప
జాలన్.

నారీదయాంశ నాబాధన్ తొలగించుము నీకగుపుణ్యంబు॥

దుష్ట—అలివేణీమణీ! నేనింతవరకును నీమనస్సు కఱుగునేమోయని శాంతముగాఁ బల్కుచుంటిని. మంచితనమూహించి యింత వరకునుఁ గాలహరణంబున కోర్చితిని. నీవు సంతోషపూర్వకంబుగా నాకోర్కె దీర్చినచో మంచిదే, లేనిచో—

గు. ధరణీరాజ్యము బోవనీ; మఱియుఁ గాం ♦ తారత్నముల్ గూడ నీ
గురుస్వల్ బంధులు సజ్జనంబులుగడున్ ♦ గోపింప నీ; మిత్రులున్
బరిహాసంబొనరింపనీ; తుదకు ద్ర ♦ వ్యంబంతయున్ బోవనీ
తరుణీ రత్నమ నిన్నుఁగూడకిఁక నేఁ ♦ దాళంగలేనింతయున్.

బలవంతముగనైన నాకోరిక దీర్చుకొందుఁగాక, నాకు శ్రమకలుగఁ జేయకుండ నీవే సమ్మతించినచో నుభయులకును శ్రేయస్కరంబును, సంతోషకరంబునై యుండును. ఇందులో నీయభీష్టం బేదియో సత్వరముగఁ జెప్పుము.

చారు—ఛీ! కులపాంసనా! తులువా? బలవంతముగ నన్నుఁ బట్టెదవా? నాదేహంబునఁ బ్రాణంబులున్నంతవరకును నీవట్టి యకార్యము సేయజాలవు. ఒకవేళ బలవంతుండవై చేయఁజూచినను దానివలనఁ బ్రయోజనము లేదు. అయ్యది నాకు మరణంబుఁ గూర్చునని తలంపుము-

(కోపముతో) ఛీ! దుష్టచరితా! ఇంక నీతో సంభాషింపరాదు.

(వెళ్ళబోవును.)

దుష్ట—తరుణీ! నీవెచ్చటికి బోయెదవు? (పట్టుకొనబోవును.)

చారు—(తనలో) హా! భగవంతా! వాసుదేవా! నాకెట్టి కష్టంబులగూర్చితివి. నానాథునిజంపి, యీదురాత్ముండునన్నుఁజేపట్టఁదలంచుచున్నాఁడు. నీవుతప్ప నాకుశరణం బెవ్వరును లేరు.

మ. ఆలదుశ్శాసనుఁడా సభాతలములో ♦ నాద్రౌపదీదేవికిన్

వలువల్ విప్పుచువేళఁ గృష్ణ! యనుచున్ ♦ బద్మాక్షిప్రార్థింపగా

విలసద్దివ్యకటాక్ష వీక్షణమునన్ ♦ శీఘ్రంబోక్షీమానంబునన్

నిలువంబెట్టితివిప్పు డట్లగుచుఁ ♦ మెచ్చన్ యశోదాసుతా.

తండ్రి! ఈదురాత్ముని బారినుండి నన్ను రక్షింపుము.

దుష్ట—వెర్రిదానా! ఇట్లు రక్షించువారును, రక్షింపఁబడు వారును నీకాలంబున లేరు. (ఇంచుక యూరకుండి తనలో) నేనెంత గాఁ గోరినను, భయపెట్టినను నాయభీష్టంబు దీనిచేత కీయకొనవ సమ్మతింపకయున్నది. కానిమ్ము. (సేవకునింబిలిచి) ఓరీ! సేవకా! నిన్ను శాలఘాతకులయొద్ద కరిగి కఠుదయంబునఁ గనకవర్మ తారల నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్మని మదీయాజ్ఞగా దెలుపుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

చారు—(తనలో) కటకట సేవ తారలను నిటకురప్పించుచున్నాఁడు. వారిమొదల నీతఁడేమి క్రూరకార్యంబు గావించునోగదా! (భగవంతు నుద్దేశించి) హా! వాసుదేవా! నీవే దిక్కని నమ్మియున్నాను.

(8) పాట.

ప॥ శ్రీరమేశా యోచిద్విలాసా కేశాక్షీరసాగరా శయనా॥ శ్రీర॥

అ॥ ప॥ క్రూరుండు దుష్టబుద్ధి నాముందు ఘోరంబుగ పలికెజంపెన్।

దూరంబాలోచింపకనర్ । గోరెదు హా యేరీతిన్ । యాత
రిన్ । బ్రోచెదవో
దేవా గోవర్ధన మందరగిరిధర దేవకీనందనా బ్రోవవే । శ్రీ
పతిన్ । యిపుడారీతిన్ । గా యిమిరన్ యాతూర్చిరన్ । బాధ
నునన్ । తొలగించి రక్షింపుము॥

దుష్ట—రమణీ! ఇప్పటికైన నాయుత్తరమును గైకొందువా?

చారు—పాపీ! అట్టి [illegible] వ్యము.

దుష్ట—అల్లనా! మీ యాస [illegible] జూచి తీరెదను.

[కనకవల్లి, తారావల్లి ప్రవేశము.]

కనక—
తార— } (తల్లిం జూచి నమస్కరించుచున్నారు)

చారు—వత్సలారా! మిమ్ముల వీక్షించిన నాకు మిగుల శోకం
బుగలుగుచున్నది.

తే. గీ. వలయు కోర్కెలదీర్చి జీ ♦ వములకంటె
నెక్కుడుగఁజూచు మీతండ్రి ♦ యేగినాఁడు
పృథ్విఁ బాసి శోకమునుగూర్చి; ♦ పితృవిహీను
లైన మిమ్ముల నేనెట్లు ♦ లరయఁగలరొ.

తండ్రిలేని బిడ్డలారా! మీయవస్థకు నేనేమని పగితును.

దుష్ట—(చారుమతిం జూచి, తండ్రిలేని బిడ్డలగు నీ విషయమై
నీవు చింతింపవలను. నీనాథుండు నన్ను, పేరిమి నెట్లరసి రక్షించెనో
యట్లె నేనుగూడ జేయఁగలవాఁడ నమ్ముము.

మ. తరుణాంభోజదళాయతాక్షివినుమా ♦ తథ్యంబు నాపల్కులన్
జిరకాలార్జిత రాజ్యవైభవ ధన ♦ శ్రీలెల్ల నీపుత్రిఁడే
పరిపాలింపఁగ నీవెచూచెదవు; నా ♦ వాక్యంబుఁ బాటించి స
త్కరుణన్ నాదగుకోర్కెఁదీర్పఁ గదవే ♦ తన్వీశిరోరత్నమా.

చారు—(కోపముతో) ఓరా! తులువా! నీసాహసంబును మానవుగదా! నిన్ను కాష్ఠంబుపైఁబెట్టి దహించునంతవరకును గూడ నీబుద్ధి మానవట్లున్నావు.

దుష్ట—నివిప్పుడు నాకు సంపూర్ణంబుగ జిక్కియున్నావు. ఇంక నీవెందుల కరుగగలవు. (పట్టుకొనఁబోవును)

చారు—అంత సాహసంబు వలదు. కొన్నాళ్ళు బ్రతుకదలంచితివేని బుద్ధి మఱలించుకొనుము.

కనక—(దుష్టబుద్ధినిఁ జూచి) పినతండ్రీ!

తే. గీ. ఎవ్వరిని నెన్నఁడైనను ♦ నొవ్వనాఁడి
మెఱుఁగనట్టి మాయమ్మపై ♦ నింతకినుక
బూననేటికిఁ జెప్పుమీ ♦ పూర్ణకృపను
జింతఁ బోగొట్టుమీ ♦ మాకు స్వాంతమందు.

తార—బాబయ్యా! నీవు మాకుఁ దండ్రితో సమానుండవు. మాఅమ్మను కోపించెదవేల?

దుష్ట—(తనలో) చారుమతి నాకోర్కెఁదీర్పుటకంగీకరింపదు. అయినను బిడ్డలను జంపనుంకించినచో సమ్మతించునేమో చూచెదఁగాక. అప్పటికిని సమ్మతింపనిచో వీరినందఱిని జంపివేసెదఁగాక. కనకవర్మ తార లుండుట యెప్పటికైనా నాకపాయమే. (ప్రకాశముగా కనకవర్మనుఁజూచి) కనకవర్మా! నిన్నును మీచెల్లెలను నిటకు రప్పించిన కారణం బేమియో తెలియునా?

కనక—తెలియదు.

దుష్ట—తెలియదా! నేను చెప్పెదను. మిమ్ముల నిరువురను జంపుటకే. అంతకంటె మఱియొక కార్యమేమియును లేదు. (ఖడ్గము ఒఱనుండి తీయుచున్నాఁడు)

చారు—(తనలో) అక్కటా! దుష్టాత్ముఁ డెంత సాహసంబున కొడిగట్టుచున్నాఁడు (దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) ఓరీ! ఇదివరకెన్నియో మహాపాపకార్యంబు లాచరించితివి. ఇప్పుడు పసికూనలఁ జంపుట కేలసాహసించెదవు? దీనివలన నీవందుఁ బ్రయోజనం బేమియున్నది.

దుష్ట—ప్రయోజన ముండుటచేతనే (కనకవర్మునిఁ జూచి) రమ్ము; కనకవర్మా! ముందుగా నాఖడ్గంబునకు నిన్నే బలి యిచ్చెద— (ఖడ్గము నెత్తుచున్నాఁడు)

తార—పినతండ్రీ! మా యన్ననుఁ జంప వలదు. నన్నుఁ జంపుము.

దుష్ట—తరువాత నీవు (కనకసేనునిపై కత్తి నెత్తుచు)

చారు—(దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) దుష్టశీలా! దుర్మార్గవృత్తియందు నన్నుఁ బ్రవేశపెట్టుటకై ప్రయత్నింప నేనందుల కియ్యకొనకుండుటఁ జూచి, యీదెఱంగూహించితివా?

తే. గీ. బాలు, సుకుమారు, సుగుణాల ♦ వాలు నవి
శాలు, శశిబింబవదను, లే ♦ శంబుకరుణ
బూనక ఖరాసిచేత ని ♦ ష్కృపమిఁగూల్పఁ
జేతులెట్లాడు నీకునో ♦ చెనటి వినుము.

ప్రార్థనాపూర్వకంబగు నావాక్యంబు లాలించి శిశువు విడువుము.

(9) బేహాగురాగము ఏకతాళము.

ప॥ పితృసమానుడవు మరి పినతండ్రివిగద ప్రియమున మముగను
మయ్యా దయతో మా నుడివినుమయ్యా
అ॥ ప॥ పుత్రులమగుదుము శత్రులభంగిని పూర్ణాగ్రహమున గాం
చకు॥ పితృ॥
పితృహీనులుగా మముచేసితి వదిచాలదా పుత్రదుఃఖంబు
నాజననికి మరల సంకల్పింపనెంచితివా॥ పితృ॥

ధాత్రినెంతైన నిన్నుదలంచి । అన్నపుత్రులను అన్యాయంబుగ వధించిన నరే॥ పితృ॥

తార — పితృసమానా! నీయన్నబిడ్డలమగు మమ్ము గాపాడుటకు మారుగా నీఖడ్గంబునకు బలినొసంగఁదలఁచితివా! మేము నీకేమి యపకారము చేసియుంటిమి. మహాక్రౌర్యముబూని మాతండ్రిని వధియించి మమ్ము బితృవిహీనులుగా జేసితివి. అది చాలదా!

కనక — అయ్యా! మాతల్లికిదినంబును భర్తృశోకంబుగూర్చితివి. ఇంక బుత్రశోకంబుగూడఁ గూర్పఁదలంచితివా?

తే. గీ. పతివియోగమునకె తన ♦ భావమందు
మిగులఁగుందుచుఁ గృశియించి ♦ నెగడుచున్న
జనని యియ్యదికూడ దాఁ ♦ గనినయేని
బ్రతుకగలదె దేహమున జీ ♦ వములదాల్చి.

(కొడుకు నుద్దేశించి)

చారు — హా! కొడుకా! నీకెంతయవస్థ తటస్థించినదిరా.

తే. గీ. అన్నకొడుకంచు నొక్కింత ♦ యరయకుండ
జిత్తమున గృపసింతయు ♦ జేర్పకుండ
కఠినకరవాలంబు ♦ నటులఁబోవఁ
గాంచుచుంటిని కన్నులు ♦ కాలిపోవ.

దుష్టబుద్ధీ! నామాటలవినుము. వీరుగాని నేనుగాని నీకేవిధమయిన ద్రోహంబును జేసియుండలేదు. ఇట్టియెడల వీనినేల యకారణంబుగఁ జంపనెంచెదవు?

తార — (దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) తండ్రీ!

చం. కనులనీరుగాఱఁ గొడు ♦ కా! కొడుకా! యని యేడ్చుచున్నమా
జననినిజూచియైన మము ♦ సత్కృపఁబ్రోవుము వేడుదాన; నీ

మఱి మనశ్శాంతి జెందమిక ♦ మానసమున్ గన భయంబులో చెడిన్
ఘనయసినీగహస్తమునఁ ♦ గాంచిన యంతనె మాఱు నెంతయున్.

దుష్ట—ఇట్టి దీనాలాపంబులకు దుష్టబుద్ధి చిత్తంబు కఱుగదు.
(కనకవర్మను జంపఁబోవును.)

చారు—

మ. తనయుఁడొక్కఁడు వంశముల్ నిలుపఁగా ♦ ధాత్రిన్ సలీలం గాంచితిన్
ఘనకారుణ్యకటాక్షవీక్షణ సుధా ♦ కల్లోలపాథోధినై
గని రక్షింపకయిట్లు డాపుటకునై ♦ గాంక్షించెదేలా! మనఁ
బున నూహింపు మొకింత మంచితనమున్ ♦ బుణ్యంబు నీకబ్బెడిన్.

దుష్ట—నీవా! నాకోరిక నంగీకరింపకయుంటివి. మఱియు నీకనకపాలుఁడు బ్రతికియున్నచో మఱియెప్పుడయిన రాజ్యవిషయమై కల్లోలముప్పుట్టును. తనతండ్రి రాజ్యమని నాపై నెప్పుడయినఁ గత్తిగట్టుటకై తలంచును.

చారు—హరిహరీ! ఇందులకా నీవీపసికూనలఁ జంపఁదలంచితి? సోదరునిఁజంపి సమస్తరాజ్యంబును నియుక్తంబుఁ జేసుకొంటివి. మంత్రిలందఱును నికధీనులై యుండిరి. ఇఁక నీతఁడు నిన్నేమి చేయును. పసివానికంత సాహసముగూడఁ గలుగునా? పోనిమ్ము. నీకట్టియనుమానమున్నచో మేమందఱమును నెందేని యీపురంబు విడిచిపోయెదము.

దుష్ట—(సమీపించి) ప్రేయసీ! నాయభీష్టము నీవు దీర్చితివని యిదియంతయు నవసరము లేదు. రమ్ము. నాయభీష్టంబుఁదీర్చి పుత్రపుత్రికలతో సౌఖ్యంబుననుండుము. (మీఁదికిఁబోవును.)

చారు—దుష్టా! ఏమిరా! నీపోగరుబోతుతనము. (తప్పించుకొనుచున్నది.)

దుష్ట—ఇంక నీవెన్ని చెప్పినను నిన్ను విడచువాఁడనుగాను. (మరల పైకిఁ బోవుచున్నాఁడు.)

చారు—ఔరా! పలుగాకీ! ఎంతచెప్పినను వినకుంటివి. (పరుగెత్తును.)

దుష్ట—ఎక్కడికిబోగలవు? (వెన్నంటి పరుగెత్తును.)

చారు—(భర్తనుద్దేశించి) హా! ప్రాణేశ్వరా! నీవున్నచో నాకీయిక్కట్లు రావుకదా. దుర్మార్గుండైన నీసోదరుండు నాకు మానహాని గలుగఁజేయఁ జూచుచున్నాడు.

తార—(దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) పినతండ్రీ! మాయమ్మనేల యీరీతి బాధపెట్టెదవు? రక్షింపుము.

దుష్ట—(మరల చారుమతిని వెంటాడును.)

చారు—(పరుగెత్తుచు) హా! నాకింక నెవ్వరును నడ్డుపడువారు లేరు. భాగీరథీమహాదేవినే శరణంబగుఁగాక (పరుగెత్తుకొని పోవుచున్నది.)

దుష్ట—(పరుగెత్తి నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించి తనలో మహాసాహసముబూని యీనాతి నాకందక నదింబడబోయిన. కానిమ్ము. ఇదియుమేలె. (ప్రక్కందిరిగిచూచి ప్రకాశముగా) ఓరీ బాలఘాతకా!

బాల—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు?

దుష్ట—నీవు కుమారుడునుగలిసి కనకవర్మతారలను నరణ్యంబునకుఁ గొనిపోయి వధించిరండు. పొండు.

కనక—తండ్రీ! నీవు......

దుష్ట—మాటలాడవద్దు (నిష్క్రమించును.)

బాల—(కనకవర్మనుజూచి) రండు.

(కనకసేనతారలను దోడ్కొనిపోవును.)

రంగము:—నదీతీరము.

[ప్రవేశము:—పల్లెనాయకుండు, వీరడు, లచ్చిగాడు మొదలగు పల్లెవాండ్రు.]

(10) పాట. ఘంటారావము ఏకతాళము.

ప॥ రారాపోదాము వల వేయంగ రారా॥

అ॥ ప॥ యీరిగా వేరిగా లచ్చిగా సింహాద్రి రారా
యీగోజువర్షసూడు యెంతైన గాలుంది రారా।
కొండ్రోరి సూడు సూడు మబ్బేసిందావర। రారా।
మారెమ్మతల్లికి మనమీదనయ్యకిలే యీరోజు సుబ్బుపట్టించె
కరుణించి। రారా।

పల్లె—ఓరియీరా! ఇయ్యాలరో నా బాగుందిరా! సూడు. మబ్బేసింది. వలలకు శాపలు బాగా సిక్కుతాయి.

వీర—ఎంపట్టినా మనలచ్చిగాడట్టాలి. ఈడు నిన్న మసకతోప్పకుండానే శాపలట్టడానికివచ్చి రాత్రింతా యిక్కడుండి మానో శాపలట్టి రాజుగారిదగ్గరకు తీస్కెల్లితే రెండు వరాలిచ్చారంట.

లచ్చి—నాకొచ్చిందని యేందుకేడుస్తావు? నువ్వెళ్ళరాదా ఇయ్యాల పట్టరాదూ?

వీర—సూస్కుంతమూసా! ఇయ్యాల నేను నల్లి మొటుకట చిని బట్టుకొంటానో!

పల్లె—ఒరే. సంటేస్. ఈ వల్లమాలిన మాటలు. వలల వస్సుండోస్.

(అందఱును వలలు నదిలోనికి విసరుచున్నారు.)

పల్లె—మాసెడ్డ సలేస్తుందిరా. మనమంతా కలిసి యేదన్నా పాడుకొంటే యీ సలిబాధపోతుందిరా. వీరా! కానియ్యరా!

వీర.—చక్కానిచిన్నాది-యేలేలో-నాపైని మక్కువగొన్నదీ-యేలేలో! (అందఱుఁగలిసి) చక్కానిచిన్నాది యేలేలో - నాపైని మక్కువగొన్నదీ - యేలేలో!

పల్లె.—మూదొడ్డపాట తీశావురా, తీయండి. వలలు. సూస్తారే. (నీటిలో వేసిన వలలుతీసి) వీరా! లచ్చిగా! సూడరా! నాతమాషా! నావలలో కి యెన్నోటి నీటివాలుగ పడ్డదో. (వీరను వలజూచి) నీవలలోకి అన్ని సిన్నసిన్న శేపలే. ఏడిరా! లచ్చిగానీవల. నీకుగూడా మంచి సిరిమీరు పడదిరా. అదృష్టం. నాశాప బుట్టపట్టగోస్. ఒక్క నప్పుంచి దొబ్బేయ్యాగుసుంటా పోయుస్తిపెట్టనోస్. (అట్లు సేయుచున్నాఁడు.)

వీర.—మల్లె! సూస్తు కూసుండారెందుకు. వలలుమళ్ళీయెయ్యాక.

వీర—లచ్చి—(వలలు మరల వేయుచున్నారు.)

[పల్లెవాండ్రున్న స్థలమునకించుక దూరముగా
చారుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

చారు.—(తనలో) అక్కటా! ఆదుర్మార్గుండగు దుష్టబుద్ధి యెంతటి సాహసకార్యము సేయఁదలంచినాఁడు. భర్త గతించినను, పుత్రపుత్రికను గూడుకొనుచు శోకము మ్రింగియున్న నన్నాదుర్మార్గుండిట్టి సంకటమును పాలుజేయ నెంచెను. ఇంక నేను జీవించినందువలన బ్రయోజనమేమున్నది. నేనువానికంటికగుపడితి నేనిబలవంతముననైన వానియభీష్టము దీర్చుకొనక మానఁడు. దుర్మార్గుని మంచుటకన్న మరణమే మంచిదికదా.

తే. గీ. భర్త తమ్ముని చేతఁ గూ ♦ ల్పంగఁబడియె
బిడ్డలనుజంపు వనికేఁబం ♦ పింపనెంచె

నెవ్వరికిగాక ప్రాణముల్ ♦ నేనుమేన
దాల్చి జీవించుదానను ♦ ధరణియందు.

(కనకవర్మను నుద్దేశించి) ప్రాణేశ! కనకవర్మ!

సీ. నినుఁ బ్రాణములకంటె ♦ నెక్కుడుగఁ జూచు
చుండి యెప్పుడుగాంచు ♦ కొండ; నీదు
భంబే, తనకును నేను ♦ భారంబు నిర్వహించి
నీకునిశాంతమునన్ ♦ జేసె; యుక్త
వయసువచ్చినయంత ♦ ధన్యదాంపత్యసౌ
ఖ్యంబు నొసఁగమి ♦ నీయుపాయ
సకలసామంతరా ♦ జన్యసూనుల నెల్ల
దాను నేఁడు రప్పింప ♦ దానియుక్త

తే. గీ. ధన్య భవదీయజనకుండు ♦ ప్రాణములను
విడి సురలోకమునకు నేగి ♦ వెడలినాఁడు
తాదృశి పిల్లనెవ్వరి ♦ ధరణియందు
గావరా దుష్టబుద్ధి ♦ నిదానముగను.

(తారనుద్దేశించి) కుమారీ! తారా!

శా. ధన్యశ్లాఘ్యముఁ జేసెదానఁ నీకు ♦ శస్త్రోజ్జ్వలత్పుణ్య
గన్యాదానము జేసెదనొక్కటే ♦ నీకు నాలుగున్ రా
జన్యుల్ మోదముగాంచగాను ♦ స్వాంతంబునందెంచు నా
జన్యశ్రీసిద్ధి నీకు తండ్రి యొక్కరుఁడు ♦ స్వప్నంబు జేరెఁగదా.

ఇంక నేనును దుష్టబుద్ధి కారణంబునఁ బ్రాణంబులు బాయుచుంటిని. ఇప్పుడు తల్లిదండ్రులు లేని మిమ్మెవ్వరు రక్షింతురు? (దుష్టబుద్ధిని దలంచుకొని) అకటా! దుష్టబుద్ధి మనమొదల నెంతకార్యంబు నూహించినాఁడు.

సీ. అన్నబిక్షలటంచు ♦ నాత్మలోపల నెంచ
దాయగా తెన్నంటో ♦ డాసివేడ
పసిపాపలనుజంప ♦ బాపమంచునుదోచ
దాయగా దాయగాఁ ♦ దలచెగాని
పరకాంతలనుగోర ♦ బాపం బటంచును
దోచదే దుర్బుద్ధి ♦ తోచెగాని
తన దుష్ట కార్యముల్ ♦ జనులెల్ల నగుచుండ
జొచ్చదే దర్పంబు ♦ మించెగాని

తే. గీ. కష్ట! దుష్టబుద్ధిగాంచి ♦ కలుషమును
సాహసముగాని వచియింప ♦ సజ్జనములు
లేరె! నగరంబునందున! ♦ లేకయుండి
రా మిగుల కూర్మిరూపించుచును ♦ రాదుగాని.

(ఇంచుక యూరకుండి) ఇప్పుడు నేనింతగా విలపించినందువలన బ్రయోజనం బేమియున్నది. ఇంక నేనీభాగీరథింబడి సుఖించుటయే మేలు; కాని నావార్త నాబిడ్డల కెవ్వరెఱింగింతురు. కానిమ్ము! ఈ గంగాభవానినే వేడుకొందుగాక. (నదింజూచి.)

సీ. దుష్టబుద్ధియు నెడ ♦ దుర్మార్గకతమునఁ
దమతాంశ్రీనింభాసి ♦ తపరుచున్న
పసిబాలననుబ్రోడి ♦ భయమునది మానవా
నికి; నిప్పు నినుఁజేరి ♦ నేనుగూడ
తనువుగోల్పోవంగాఁ ♦ దలచియుంటిని; నిను
నచుఁజూచి హాహారవా ♦ రనుచునేడ్చు
నీవుగాకనుదిక్కు ♦ యెవ్వారలును లేరు
పుణ్యవాహినివంచుఁ ♦ బాలుపుమాల

తే. గీ. సకల జనములు పొగడ య ♦ శంబుగన్న
నిన్ను వినుతింపఁ గనమారె ♦ నిఖిలలోక
జనని; నామొఱనాలించి ♦ సన్నుగము
నామనంబున లేదిఁక ♦ నాదు చావు
కరుణనిక్కింత దాచింప ♦ గాభవాని.

పల్లె—ఒరే! పరుమా! అడుగో ఆలకిస్తూను, యెవరో అమ్మోరు నదిలో కొట్టుకుపోతాంది. తానమాడానికి కామోసు.

వీర—ఓరయి తే నువు కాపుగాసె దూకేవ్. మనతాపలగోలనువం సూస్కుంటాము. వలవేసేస్. యోరా! లచ్చిగా మొగలాసూత్తన్న. యియ్యాల కెల్లాగినా ఓవరాసామ్ము కొంచబోతే సిపె ల్లాము నాకి మాంసెపెడి. సీపురుచ్చుకొని అడే బాదబు మొదలెత్తాది.

చారు—ఆలోచనయేల. వెఱదానన్నై నావార్త బ్రతుకఁ కోరుటం గింపుమని యిఁగింగిను వేఁడుకొనుచుండిని గాని, గుప్తబుద్ధి నావిష్ట లను మాతృమును బోగొట్టుకొనిచ్చినా? ఇక నేను దుముకెదను. (చేతులు జోడించుకొని.)

తే. గీ. అమ్మరో! ముందు జన్మకు ♦ నవనాకు
జత్రసేయుఁడె పతిగాఁగ ♦ జేయుమమ్మ
నన్ను నీలోనఁగల్పుకొ ♦ నగదమ్మ
కరుణఁబూనుము గిరిజ సిం ♦ గాభవాని.

(నదిలోఁ బడును.)

పల్లె—ఒరేయి! కొంపమునిగిందిరోయి. అడోటో అనుకొన్నాను, ఆ యమ్మోరు నదిలోఁబడ్డది. మీరిక్కడ వుండండి. నావల వేసి ఆయమ్మను తీస్తాను. (వలదీసుకొని పరుగెత్తి చారుమతిపడిన స్థలమున వేసి యామెను దీయుచున్నాఁడు.)

చారు—(తనలో) చావవలెనను కొన్నను కావలసినప్పుడది

రాదని పెదలు చెప్పుదరు. అయ్యది నేడు నిజమైనది. ఈపల్లెవాడు నక్కేటికిఁ దీసనాఁడు. ఇాకను భగవంతుడు నన్నీకష్టములపాలు జేయఁదలంచి యిట్లొనర్చినాఁడు.

పల్లె—(చారుమతినిజూచి) అమ్మోరమ్మా! మీరు ఆయాసం తీర్చుకోండి. భయంలేదు. సూస్తుండగానే యిందులో పడ్డావెందుకు బతకడానికి యిష్టం లేదాంటమ్మా.

చారు—నాయనా! నీవెవ్వరవు. దేహముపైరోసి నదియందు బడిన నన్ను బ్రదికించితివేల?

పల్లె—సత్తెంవంటె సూచి ఫ్రదుకోంటానా! ఎంతమాట. (ఇంచుకయూరకుండి) నీసంగతేంటి? యిందులో యెందుకుపడ్డావం కూంత సెప్పు.

చారు—ఓప్రాణదాతా! పల్లెనాయకా! నేను పాండ్యదేశపు రాజైన చిత్రసేనుని భార్యను. నానాథుని సతనితమ్ముఁడగు దుష్టబుద్ధి వధించి నన్ను గష్టములపాలుసేయఁదలంప, నేను బ్రదుకుపైరోసి యీనదిం బ్రవేశించితిని. నాపిల్లలనుగూడ దుష్టబుద్ధి వధింపఁ జెంచినాడు.

పల్లె—(తనలో) ఇది మానసక్కనున్నది. దీన్నిసూస్తే నాకు యికారం పుట్టుతున్నది. నేను యెల్లగాదిన్ని వాంటివేసి యింటికి తీస్కోనియెళ్లి పెండ్లాడాలి. (ప్రకాశముగా)పిల్లాసకొచ్చినభయం లేదు. నాదగ్గిర వుండొచ్చును. నీబిడ్డలసంగతి కనుక్కొంటానులే. శాపలమ్మ డాన్కి మావోళ్లు దుష్టబుద్ధిదగ్గెఱకు యెల్తూటానులే. దా. మాయింటికిపోదాము. మాయింటి దాస్కానల్లె నిన్ను సూస్కొంటాను భయంవద్దు. (చారుమతితో నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

సంగీత కనకతార.

ద్వితీయాంకము.

రంగము:—అరణ్యము.

(11) పాట. పిం॥ ముఖారిరాగము. ఏకతాళము.

ప॥ హా దయామయా మూర్తివహా మాకేటి తెగవు,

అ॥ ప॥ నాకు గదృష్ట మెంతగ గలదేమొ మాతాపితలార మాయ
మయ్యో! హాద!
ఆనుర్మార్గుడు గ్రష్టుండై అహో! యామిన్యా మహారణ్యమున
దా నధిపతి గాసెను భటులు గ! హాద॥

[ప్రవేశము—కనక సేవకుడు—తార—కాంపిరుడు—బాలకుంతకుడు]

కాంపిరు—(కనక శేనతారలను జూచి) త్వరగా నడవుడి! ప్రాంతి కేదిక్కులఁ జూచున్నారేమి? మీరు వెనుకనే మాకు తెల్లవారిపోయేట్లున్నది.

కన—కాంపిరుడా! నివల్లు ... నడుచుట ... సాధ్యమునగలదా?

తే. గీ. బాలసుకుమారి గుణజాల ♦ బేల, యెపుడు
కంటకావృతమైనట్టి ♦ కాననమున
నడచి యెఱుఁగదు కావున ♦ నడుగులిపుడు
తడఁబడుచు నున్నవాకింత ♦ తాళుడయ్య.

అధికారము వచ్చినదికదా యని యుదియంతయు మాసైన వినియోగింప దలఁపకుఁడు. కాలమెప్పుడును నొక్కటేయున నుండదు.

ఘాల—అయ్యా! ఈమాటలతో నేమిపనియున్నది? మేము చేయవలసిన పనిని శీఘ్రముగాఁ జేసుకొని మందారిని మేము పోయెదము.

తార—(తనలో) వీరి నోటినుండి యీమాట వెలువడఁగానె నాశరీరంబంతయు గంపితమైనది.

కనక—(తారం జూచి) సోదరీ! బాల్యమునందే మనము తల్లిలేని వారలము, పరులు నాదరింపఁ దల్లిమైన జీవించి యుంటిమని తెలిసియుండగా దుష్టబుద్ధి కఠినంబున నమ్మయుఁగూడ మనల నిట్లాప ప్రాణములఁ ద్యజింప నెన్నుకొనఁబోయినది. ఆహా! మన బ్రతుకెట్లాగా మారెను.

తార—అయ్యా! ఇప్పుడు మనము విచారించినందువలనఁ బ్రయోజనమేమున్నది?

తే. గీ. ఒక్కనాఁడైనఁగూర్చి మదినివే ♦ రొకరు వింత
రోఁదెంచి యనవరంబులే ♦ దుంప జేస
నాకు సివంగిచేఁ; దాసినై నా ♦ న్నాఁడి నమ్మ
నా శిరంగొనఁజేసె మ ♦ నల వధింప
నిశ్చయించె నాజ్ఞ గావించె ♦ వెలయుచేతన.

కావున నిప్పుడింక చలపిన పనియేమున్నది?

బాల—కనకవర్మా! మనము గమ్యస్థానము జేరుకొన్నాము. మిమ్ములను వధించే స్థలమిదే. ఇంక మీరు మరణంబునకు సంసిద్ధులై యుండుఁడు.

తార—అయ్యో! మమ్ములను జంపివేయుదురా! నన్నుఁ జంపి మాయన్నను విడువుఁడు.

ఘాల—ఇద్దరిని జంపుమని దుష్టబుద్ధి యాజ్ఞయై యున్నది?

తార—(కన్నీరు గార్చుచు) అయ్యలారా! మీరింత క్రౌర్య

ముబూనఁదగదు. నాప్రాణ మంగీకరించి మమ్ము విడిచివేయుఁడు. ఎచ్చటికైనఁబోయి బ్రతుకుదుము. మిమ్ము వేఁడికొందుము.

కన — కింకరులారా!

సీ. కన్నీరు మున్నీరు ♦ గాఁ గారఁ జొచ్చెను
వేఁడిమిన్నది గుండె ♦ జాలిఁ జూపుఁడయ్య
తన ప్రాణములకైనఁ ♦ దన కాంక్షపియో
బతిమిలుకొల్లాము ♦ గాచుఁడయ్య
ఏపాపమెఱుఁగని ♦ యీపసిబాలుని
ప్రాణంబు దీయుట ♦ పాపమయ్య
కటకటఁగత్తులఁజూచి ♦ కంపించె యీబాలు
భయమున వణఁకుచు ♦ చంపకుఁడయ్య
తే. గీ. సకల భూచక్రమేలిన ♦ శ్రేష్ఠ నృపుని
పుత్రజనానురాగంబు ♦ బాల్యసీసుఁ
డగని బిడ్డలమయ్య మే ♦ మా ప్రాణరక్ష
వేఁడుచుంటిమి దయఁ గాచి ♦ బ్రోవరయ్య.

బాల — కాలుఁడ! మమ్ము బ్రతిమాలితేకు దేవాంతక మేమి యన్నది? దుష్టబుద్ధిసంగతి మీరెఱిఁగియున్నఁ జెప్పరా సుదాశయు.

తార — కింకరులారా! ఇంతవరకును మీరు మాతండ్రిగారి పోషణంబున దనరినారు. ఈ దుర్మార్గుఁడగు కష్టబుద్ధి మాతండ్రిని వధించి యీరాజ్యము వశము జేసికొనియుండి, మాయమొదల స్థానము నకృత్యము జేయ సాహసించినాఁడు. పసిబాలురగు మేమును మీకు మొదల నెట్టివిధమగు ద్రోహంబును జేయుచుండలేదు. మమ్ములను జంపినందువలన మీకువచ్చు లాభమేమియును లేదు. మహారాజ గర్భంబున జన్మించిన మేమింతవరకును మాతండ్రికి భృత్యులై యున్న మిమ్ముల వేడుకొనుచున్నందులకైనను కృపఁదలంచి మమ్ము

జంపక విడిచిపెట్టుఁడు. దీనివలన మీ కెంతయుఁ బుణ్యము కలుగును.

కన—బాలఘాతిగా! మా ప్రాణంబులు మీరు తీయుదురని మేమెంతమాత్రమును విచారింపము. కాని యకారణముగా మేము వధియింప బడుచుంటిమిక దాయని చింతింపుచున్నాము. ఈ దేహంబు లెప్పుడయినను బోవలసినదే. ఇదివఱకె మీరనేక హత్యలుగావించి పాపంబుగట్టుకొనియుంటిరి. ఇట్టి మహాపాపకార్యంబు లాచరించుటం జేసి మీరు నరకకూపంబునఁ బడఁగలరు. అదియుంగాక మీరును బిడ్డలుగన్న వారలే కావునఁ బుత్రవాత్సల్యమెట్టిదో మీరును నెరిగి యుంటిరి. మీరు మాయందుఁ గృపాంతరంగులై యిప్పట్ల మమ్ము విడువుఁడు. మేమెట కేసిపోయి జీవించెదము. మాచే నింతగా బ్రతిమాలించుకొనుటకుఁడు మీకంత శ్రేయస్కరముగాదు. మీరును యోజించి చూడుఁడు.

క్రూరు—(బాలఘాతకునిఁజూచి) ఒరే! బాలఘాతకా! ఇదివఱ కనేక హత్యలు జేసినానుగాని పిల్లను జంపడానికి చేతులు రాకుండా వున్నాయిరా—ఏమయితే అయిందికాని వదిలివేశాదాము

బాల—అవునురా. ఇప్పుడు మనము దుష్టబుద్ధిదగ్గిరకువెళ్లి. యేమని చెప్పుదాము?

క్రూరు—చంపేశామని చెప్పుదాము. ఏంచేస్తాఁ డేమిటి. ఇందులో మించిపోయినదేమున్నది.

బాల—నాకు అల్లాగేతోస్తూవుంది. (కనకవర్మతారలనుజూచి) మీరీవేపుకు యెప్పుడు రాకుండా యెక్కడో పొట్టపోసుకోండి.

కన—తలారులారా! మీకు శుభంబులు గలుగుఁగాక. భగవంతుండు మీయందుండి మమ్మురక్షించుటకు మంచిబుద్ధి ప్రసాదించినందులకు మాకు మిగుల సంతోషముకలుగుచున్నది.

బాల—ఇంక మేము పోయివచ్చెదము. రారా. (కూర్పునితో నిష్క్రమించును.)

తార—ఈశ్వరా! ఆ భగవంతుని కృపవలన విరిచెట్ల నుండి యివతలకుఁ బడి బ్రదికితిమి.

కనక—చెల్లెలా!

తే. గీ. కూర్పుతో నన్ను [illegible] ♦ కొడుకు తోని
పాపఁ గూడ మునుముందుగ [illegible] ♦ బాలు [illegible]
చెట్లఁ గూల్చి విడచెను ♦ [illegible]
ముక్క [illegible] ♦ పోయెనయ్యో గాదె.

అది యట్లుండనిమ్ము. [illegible] విలువ యగు [illegible], బ్రయోజన మేమున్నది?

తే. గీ. తిండి [illegible] గాంచితి ♦ [illegible], హస్తి
బలము గలిగిన [illegible] ♦ [illegible], యింక
గంగ రాఁ జేసి మునులు ♦ గాంచుట [illegible]
బ్రదికియుండిన [illegible] ♦ భాగ్యంబు గలదు.

తార—ఈశ్వరా! భగవంతుని కృపయున్నచో నన్నును మనము చూడకయుందుమా?

కనక—సోదరీ! దీనిని గూర్చి నేను నేమి చెప్పఁగలను?

తే. గీ. మఱందిఁ గలుగుచున్నదు ♦ [illegible]
గ్రామములఁ బైన రోయుచు ♦ [illegible]
మునిఁగి మునిఁగి [illegible] ♦ పుత్త్రు [illegible]
కష్టముల నందుచున్నరో ♦ [illegible].

ఏదియెట్లున్నను నాకు [illegible] నెప్పుడు [illegible] చూడఁగలము. (ఇంచుక యూరకుండి) ఈశ్వరా! ఇంచుక వడిగా

నడుపుము. మనము సంధ్యాసమయముగాకుండ నేఁడేని పురము జేరుకొనవలసి యున్నది.

తార—(నడచుచు) అబ్బా!

(12) పాట. హిం॥ కన్నడరాగము - రూపకతాళము.

ప॥ కష్టము మాకిట్లు బెట్టుగ నెట్లో వ్రాసితివి విధి.

అ॥ ప॥ పుట్టితిమి ఘనకీర్తి పుణ్యాత్ములకు తుదకిట్లు నిట్టలైతిమి కష్టములన్
బడుచుండఁగ విధి వ్రాసెను॥ కష్ట॥

కనక—తల్లీ! ఏమిది. ముల్లుగ్రుచ్చుకొనెనా యేమి ? అకటా?
ఎంతయవస్థవచ్చినది. బాల్యమునందే యిట్టి యిక్కట్లు పడుచుంటివికదా ?

తే. గీ. చెల్లెలా! రత్నసౌధని ♦ శ్రేణులందు-
మిగుల నాయాసమందుము ♦ మొగ్గకుసుమ
కంటకావృతమైనట్టి ఘోర ♦ కాననమున
నడుచుచుంటివి యడుగులు ♦ తడఁబడంగ.

తే. గీ. ఎంతవేఁడిమి యున్నను ♦ నొసఁగు తన
జన్మటలు గన్నని శౌకి ♦ నమ్మునందు
పూర్ణచంద్రునిఁబోలు నీ మోమ్ము మిగుల
వాడియుండెను నిజయందు ♦ బద్ధమిట్లు.

నిన్నుఁజూచిన నాకు మిగుల చింతకలుగుచున్నది. ఎన్నఁడును నెండకన్నను వానకన్న నెఱుంగని నీవు ఘోరారణ్యమున నిట్లాయాసమందుచుంటివికదా. ఎంతవానిగర్భంబున జన్మించిన నేమి ? (భగవంతుని నుద్దేశించి.)

మ. చతురంభోధిపరీతముద్రికమహీ ♦ సామ్రాజ్యభారంబునా
యత బాహాయుగళంబునన్ నిలిపిరా ♦ జౌఘంబు సేవింపఁగా

క్షితిఁ బాలించెను నిత్యసేన నృపతి ♦ శ్రోత్రియాళి తానేరఁగ
శ్రుతిమార్గంబెఱుఁగంగఁ బాలనముకిటు ♦ తండ్రి! మమ్ముఁ బ్రోచినవే.

పరమేశ్వరా! మహారాజునకు బ్రహ్మహత్యను మాకీ సంకటములఁ గూర్చుటకు మేము నీయెడల నేయపరాధముఁ గావించితిమి?

తార—అన్నయ్యా! కాలమంతయు మారిపోయినది. ఎక్కడభగవంతుఁడు? ఎక్కడిధర్మము? అన్యాయంబులు చేయువారు బరాంగనల గవయుచుండువారును, భూతహింసఁ జేయువారును, ఇతరుల గొంతు కలగోయువారును, సుఖంబుల బడయుచున్నారే.

తే. గీ. సత్య మడుగంటె సౌజన్య ♦ స్వామిభక్తి
వాడిపోయెను శౌర్యగుణంబు ♦ లగ్నిఁ బడియె
దైవభక్తియు నశియించె ♦ ధర్మ మెందు
నిలిచియుండును ధరణిపై ♦ లలితచరిత.

ధర్మంబు నశించుచున్నప్పుడు భగవంతుఁడు మాత్రమున్నాఁడా?

కనక—ఇంతయును మన మెంతగా విచారించినను విధాతవ్రాసినవ్రాత తప్పదు. కానిను మన మెన్నికష్టము లనుభవింపవలసియున్నదో యని మాత్రము నేను చింతించుచుంటిని. నామాట కేమి? సుకుమారశరీరవు. ఎన్నఁడును గృహంబు విడిచిన దానవుకావు.

తే. గీ. అడుగిడఁ గనఁజాలఁ గనజాల ♦ నతివమిన్న
పద్మపత్రమ్ము భంగైన ♦ పాదయుగళి
యరుణకాంతిని వహియించె ♦ నడవియందు
గఠినపాషాణములు సోఁకి ♦ కాలుకతన.

తార—అగ్రజా! నీవు నన్నుఁగూర్చి చింతింపవలదు. నామూలమున నీవు కష్టపడుచుంటివి.

కనక—అమ్మా! నీవెప్పుడును నట్లు తలంపవలదు. ఎంతమాటయంటివి. నీవు నాకు భారమా?

తే. గీ. అవనినున్నచో నన్నును ♦ న్నాకొఱకైనఁ
గాంచి, యాతెఱంగూడి సు ♦ ఖించఁగలము
గాకయున్న నిరుపురమే ♦ కముగ గంగ
యందునఁబడి ప్రాణములఁ బా ♦ యఁగఁగలము.

తార——(ఇంచుకనడచి) ఓగిరీశా! ఈప్రాంతమున నెచ్చటను జలంబులు లేవుగాఁబోలు. దాహమగుచున్నది.

కనక——నముమూఁపుమేరంగ నెక్కడను జనంబున్నజాడ గానిపించుటలేదు. అయినను నీప్రాంతమునను దెచ్చటనైన నుండకపోవు. నను చుట్టఁజేసి నడు వెంగుల నప్పియుంటివి. కొంచెము నాయమ్మ నుక్కెంత సేపిచ్చట విశ్రమింపుము. నేనాగిన నీకుఁ బానీయంబులు గొని తెచ్చెదను.

తార.... అన్నయ్యా! పోయిరమ్ము. నాకు దాహమక్కఱ లేదు లే. నాకై నీవు శ్రమపడవలదు.

కనక—— అమ్మా! నీవు నగుచుండవలెను. నీవు మిగుల దాహముగొనియున్నట్లు నీపెదవులే తెలుపుచున్నవి. నేను సత్వరంబుగనే వచ్చెదను. నిన్నుమాత్రము జాగరూకురాలవై యుండుము.

తార——నీవుమాత్రము శీఘ్రముగా రావలయును.

కనక—— సత్వరమ్ముగనే వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

(13) పాట. యమునా కళ్యాణిరాగము - ఆదితాళము.

ప॥ తల్లి శాంకరి నిత్యానందకరి కలుషహారి కళ్యాణికాత్యాయనీ॥
తల్లి॥

అ॥ ప॥ పిల్లలమమ్మా పితృవిహీనులము యిల్లా వాకిలా తల్లా మాకి
టకేల్ల విధంబులదిక్కు నీవేగాన చల్లని సత్కృపచల్లిబ్రో
వవే॥ తల్లి॥

తార——(తనలో) ఆక్రూరుండగు దుష్టబుద్ధిమా కెట్టియిడుములు

జూచినాఁడు. ఆకార్యమ్ము నొనరింపఁదలఁచిన సాహసకృత్యము నను భీతిల్లి నాయమ్మ యేదారిఁబోయెనో. జీవనము [illegible] లో ఉన్నా, నాకు బాలుని నాసాటగు [illegible] పాలింపుమన్నా నిందింపఁబడిచెత నాకీ [illegible] ముఖము [illegible] వేసుకొంటినా, కాని యిప్పుడిందు బ్రదికిరానవసరములేదు. కాలమా! [illegible] దిగినదానిన్ [illegible] మామధనముల [illegible] ధనికునిగాఁ జేయుచున్నది. ధనికుని నిరుపేదనిగా [illegible] యున్నది. (ఇంతలోక యొకవైపు యిరువురు జూచి) జలజలగఁ దె చ్చుకొనిగిన యున్న యీనను రాజామొను. పులుల ఘూర్ణారావంబులును, సింహనాదంబులును, హృదయభేదనం బొనరింపుచున్నవి

[రాముఁడు—భీముఁడు.—అను ఇరువురు దొంగలు ప్రవేశము.]

రాము—(భీమునిఁజూచి) యిన్నాళ్లకల్లా దొంగయింది గొప్ప దిరా. దాన్ని మించింది యింకోటిలేదు. డబ్బు సాలా సంపాయించా లంటె యీవిద్దె నేర్చుకోవాలి. చిన్నపనులకంటె యిది సాలా మంచి. కష్టంతప్పేటి సరేకదా. బజార్లంట తిరుగుతున్నప్పుడు వచ్చేపోయేవాళ్ల జేబుల్లో పిలాగడం, సత్రాలదగ్గర రాత్రిళ్లు పండుకొన్న అసవాళ్ల మూటల్లో వి కత్తిరించడం మొదలయినవి సాలా శాస్త్రములునా [illegible].

భీము—నీకు తెలియని వేమున్నాయిరా. నువ్వు దొంగలకు గురువువే అయితివి.

రాము—ఏం గురువురా. మనోళ్లల్లో కల్సికట్టులేదోయ్. ఈన డాన అమ్మోరి పూజ్జనం సరిగ్గా సేయకపోవడంచేత మన దొంగతనాలు సాగడంలేదు. ఆయమ్మ మనమీద సిన్నచూపు సూస్తావుంది. నేను సెప్పినట్టల్లా యింటేనా మనోళ్ళు ఏం తమసా అయిన పూర్తౌంది.

భీము—పాపం యినకేంరా.

రాము—ఏం యినడం. సిన్నరాత్రి ఒక ఇంటికెళ్ళదాం మన్న,

న్నాను. ఒక సారి ఏమిటిలే. అమ్మోరు పండుగ సేయడానికి సారాకొన వచ్చారామరి. అందుకని సారాకొట్టుకు కన్నంయేసి రెండుపీపాలు దొర్లింతుకొని పోతావుంటే యేక తెగసిరినారు. ఎల్లాగయితేనేం వచ్చారులే. కాని ఆమె మొక్కు వేసుక సెయ్యడానికి ఒక కన్నెపిల్లను బలిస్తామా. అమ్మోర్కి మనమీదయెల్లా దయవస్తుందనుకొన్నావు.

భీము—త్వరగా నడువ్రా. మనోళ్ళు కనిపెట్టుకొంటారు.

(ఇద్దరు నడుచుచున్నారు.)

భీము—(ఇంచుక నడచి) ఒరే! రాముడూ! ఇదేంటోయీ. ఇక్కడ తలతలా మెరమెరాలాడుతూంది. ఎవరో ఆడమనిసిలాగుంది. యెవ్వరులేకుండా ఒక్కర్తె వున్నాదిరా. కారణమేంటో కూంత కనుక్కుందామా యేంటి.

రాము—కనుక్కొవచ్చుంటేమరి. (సమీపించి) పిల్లా! నీది యెవ్వూర్గా.

తార—అయ్యలారా! మీరెవ్వరు?

రాము—మేమా! యీ సమీపంలో వున్న పల్లెలోరమాంది. నేను కాశీకిపోయి వస్తున్నాము. నువ్విల్లాగ వొంటరిగా యున్నావేంటి.

తార—కొన్ని కారణాంతరములచేత నేనును మాయన్నయు నిర్జనారణ్యములపాలయి పోతిమి. అతఁడు జలంబులకొఱకై ప్రాంతమునకేయరిగినాడు. నేనాతని రాకకై వేచియున్నాను.

రాము—(భీమునితో రహస్యముగా) ఏదన్నా "బేలు" వేసి దీన్ని అమ్మోరుగుడికి తీస్కెల్లాలి. (ప్రకాశముగా తారతో) అయ్యో పిచ్చితల్లి! ఆయనకోసం చూస్తున్నావా? ఇంకా ఆయన. * *

తార—అన్నలారా! అట్లు పలుకుచుండిరేమి? అతనిని మీరు చూచియుండిరా?

రాము—ఆయన ఎవ్వరో మాకేమి తెలుస్తుందికాని ఆయన

మంచినీళ్ళకోసం మాత్రం యెతుకుతూ వుండగా హఠాత్తుగా పొదలో నుంచి పెద్దపులివచ్చినోట కఱచుకుపోయింది.

తార—ఆహా ! అప్పుడే నాయెడంద బ్రద్దలుకాకున్నది.
(మూర్ఛిల్లి లేచి) హా ! అగ్రజా !

చం. జనకుని, దుష్టబుద్ధియగు ♦ నాపినతండ్రి; ద్రోహియంచు తానెంచుకునా
తనకి భయంబునొందితన ♦ దారివిడంబోవన్; శోకమ్మునా
మనమున మిన్నగియుంటి గుణ ♦ మాన్యుడవీవిటు చంపివైచు, నో
యనుజ ! యిదేలకీర్తుల ♦ న్యాయమొ నన్నిటునాడిపోవగన్.

అక్కటా ! జలంబులు గోనితెమ్మని నిన్ను నేనేల పంపితిని?

తే. గీ. తగునె యింతటి ఘోరంబు ♦ తారమాకు
నొంటిగా జేసిపోవ ♦ నెల్లొప్పు నీకు
జొత్తు మక్కటా నన్గూడ ♦ చేకొనిమ్ము
నీవు పడియున్న చోటికి ♦ నిశ్చయముగ.

అయ్యో! నిన్ను విడచి నేనుమాత్రము జీవముల ధరించియుందునా?

రాము—చచ్చినవారికోసం యేడుస్తే చేసేదేమి లాభం వుంది. మరల వచ్చెగరా?

తార—అయ్యో! నాయన్నయింక రాడా. రాడా. హా! సోదరా!

(మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

రాము—ఒరే! నేనేసిన యెత్తు బాగానే పనిచేసిందిరా. చూడు. మూర్ఛ పోయింది. యింపాదిగా మనం యిద్దరము యీపిల్లను కాళికాదేవిగుడికి తీస్కానివెళ్ళుదాము. మనకోరిక యిన్నాళ్ళకు పండింది. అమ్మోరి దయవచ్చే రోజువచ్చింది. ఏదయినా పెట్టపుట్ట లిరా.

భీము—నీవు చాదస్తం ముండాకొడుకువు. కబుర్లు చెప్తుంటే యీపిల్ల మళ్ళీ తెలుస్తుంది. కానీ. మరి.

రాము — అల్లాగయితే కానిమ్ము (ఇరువురుగలసి తారను తీసుకొనిపోవుచున్నారు.)

[కనకవర్మ ప్రవేశించును.]

కన — (తనలో) జలంబులు గొనితెచ్చుటకు మిగుల తడవైనది. నాకై నిరీక్షింపుచు నాచెల్లెలెంత భయంబునందుచున్నదో. (ఇంచుక నడచివచ్చి) ఈస్థలంబునందే కదా నాసోదరిని విడిచి వెళ్ళితిని. ఆమె యిచ్చోటను గానరాదేమి? (ఇంచుక నడచి నలుదెసలం బరికించి) అక్కటకటా! ఆమె యెంతకును గానరాదేమి? ఈయరణ్యాబుననున్న విచిత్రంబుల నరయుట కరిగనేమో! (ఆలోచించి) నేను లేనప్పుడామె యట్లు చేయునే. (ఇంచుక యూరకుండి) అయ్యో! ఏమైనదోకదా. (తారను ద్దేశించి)

తే. గీ. దాహబాధను దీర్పంగ ♦ దలచి జలము
నరసి గొనిరాగ నన్విడి ♦ యరిగినాడ
నింతలోపల ననువీడి ♦ యెందుబోతి
వౌ! యెఱుంగగరాకుండ నం ♦ భోజనేత్రి.

చెల్లెలా! తోడ్కొనివచ్చినను, దల్లి యేదారినిబోయెనో యెరుంగకుండినను, నీవుంటివికదా యని యెక్కింత ధైర్యమును బూనియుంటిని. నాతోఁ జెప్పకయే ..., ... మోసపోయితివా! లేక యేమెఱుంగనిపాపమున బడితివా? అట్లుగాక యున్న "నాపై నాసించిన ... యెఱుంగనీయము" నని తలంచి మోసపోయితివా? అయ్యో! ఎంతపిలిచినను బలుకవేమి? సోదరీ! నీవు నాచిత్తంబును శోధింపననవసరము లేదు. నీవు బ్రతికిన నేను బ్రదుకుదును. (ఇంచుక నడచి) ఎంతవెదకినను నాచెల్లెలు గానరాకున్నది. ఆమెను సత్వరముగా నేకూర్చ ... పోవుచుందును. అక్కటా! ఆమెలేని నాకీజీవమేల? (భగవంతు నుద్దేశించి) పరమేశ్వరా!

దీనికంతకును నీవు కారణుండవని నిన్ను నిందింపనలపియున్నది.

తే. గీ. దుష్టబుద్ధిచేతను దండ్రి ♦ మనుమ జేసి
తల్లి నాకీతి శాపి; మ ♦ దంబు గూర్చి
ముగ్గురు చెల్లెలను నరక్య ♦ హానియగును
నేమి జేసితో యొక్కింత ♦ యెఱుఁగఁజాలఁ
నింక నేమేమి కావింప ♦ నెంచినావో.

తండ్రీ! నీవు పెట్టఁదలఁచిన కడగండ్లకన్నిటికిని మొదలఁబెట్టినావు. ఇంక నీచిత్తము ప్రాణములు పోవునంతవరకు నాదేహము సేయఁగలవు? (ఇంతమ కయూరకుండి) నేనిరీతిని బ్రతికి పుడమిఁ గాలహరణ మొనరించినందువలనఁ బ్రయోజన మేమియున్నది? చెల్లెలు జూడవలసెనఁగాక.

మ. వరపూర్ణాంగుని ...లు నెమ్మిగముకో ♦ భాస్విల్లు కంజాక్షి; సో
దరుసోనాపయి భర్తృశో...కునా ♦ తన్వాగి; తల్లిండ్రిలన్
ధరశోంబాపెయు నచ్చుఁజూచికొంపమో ♦ దంబామన కాంతనో
తరులారా! గిరులారా! కంటిరె యిటన్ ♦ దారన్ సతిన్ తత్క్షణమున్.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

రంగము:— పల్లెనాయకుని గృహము.

[ప్రవేశము— చారుమతి]

(14) పాట. సౌరా॥ ... రాగము ఏకతాళము.

ప॥ మాతవినవే బాలపెట్టు మాఱ్పులకు దెబ్బను.

అ॥ ప॥ మణిసుతులను బాపి పదవు యిటగు నను గొనివచ్చెను సప్త
ద్వీపసముద్రముద్రిత భూచక్రమేలు చిత్రసేనచక్రవర్తి పత్ని
మహిషినైన నేఁడు పల్లెవానింటను నానాలుపెట్టవలసిన
వాఁడ॥ మాత॥

చారు.— (తనలో) అహా! నాస్థితి యెట్లు గా మారినది. సప్తద్వీ
పసముద్రముద్రితమహీచక్రంబుఁ బరిపాలించు రాజేంద్రునకు భార్య

దైన నేపు పల్లెనాయని గృహంబున వసించియుండ గతిపట్టినదిగదా. కాల గతి తప్పినచ్చినప్పు డెవ్వరైన నేమిచేయఁగలరు?

తే. గీ. సింహతే బంటు కాను బం ♦ [illegible]

శేద ధ [illegible] ధనికుఁడు ♦ శేదయగును

సుగుణి, కుమతి [illegible] సుమతి ♦ సుమతియగును

కాల [illegible] ♦ గలదు జగతి.

నీనాయనకు [illegible] జీవనములఁ బాసి యుంటినేని నాకీచింత యుం [illegible] దా. [illegible] నాకయుండును, దనయయు నేమై [illegible] దా. [illegible] నా [illegible] బుని వారిని [illegible] చి యు [illegible] దా, [illegible] మీరింకెరాగ [illegible]. జగంబునవుండి [illegible] వారినెందు [illegible] దెలియఁ జేసి [illegible] పిల్ల [illegible] సురల మిమ్ము జూ [illegible] నా? [illegible] భాగ్యమును నేను నోచుకొనియుంటినా? అయ్యో! నాకీయుంకి [illegible]!

[పల్లెనాయకుని ప్రవేశము]

పల్లె — చారుమతిఁజూచి (తనలో) ఔరా! చారుమతి యిక్క [illegible]. [illegible] ఇట్టివాటి రత్నం [illegible] రాజ్యాలేందుకు నీ [illegible]. ఇదే మోక్షం. ఇదే స్వర్గం. ఇ [illegible] దీని [illegible] పాలి. నాయింటిది [illegible] యిదే (చారుమతిని సమీపించి) [illegible] ఆలోచిస్తున్నావు [illegible] నావాయేంటి, నా యింటికొచ్చి [illegible]. మహా [illegible] చి యింటివారిమీద మనసెందుకు లేదు. సూత్రవా! సంగతి.

చారు — (తనలో) [illegible] ! [illegible] పలుకుచున్నాఁడు నీచకుల [illegible] తెలియక యిట్లు పలుకుచుండనోపు.

పల్లె—పిల్లా! మాట్లాడవేం. నామాటలెందుకు చెల్లవైనాకా మోసు అల్లదిగో అప్పుడూ నిన్ను సముద్రంలోంచి లేశాకే అనాలి కాడినుంచి యేం చెప్పను మీరాది మనసునాదీ సొజూ సెప్పతా ననుకొంటున్నగాని చిన్నేప ప్రాయకుండా ఉన్నాను. నమాయితే అయిం దని యిమ్మాలలోజూన సెప్పేస్తున్నాను. మాయిలా లేగి సేనుకాదూ.

చారు—హరి హరీ! ఎంతమాట లాడి!

తే. గీ. ప్రాణదాత్రిని ... ♦ కట్టి ...
నన్నుఁదల్లిగా ... ♦ న్యాయము ...
గోరుకూడ ... ♦ గుణాలవగుచు
బరిహారి పర సేవకి ♦ బరుగుగాక.

నాయినా! తెలిసితెలియక నోరు జారితివి. ఈమాటలు నీ తప్పుగా ను మనసుంచకు. నే వినలేదనుకో.

[పల్లెనాయకుఁడు, గౌర్యయాగు ఎల్లి ప్రవేశింతురు.]

ఎల్లి—(లోపల) నాయినా ... తెచ్చాను ... యేంటే దీంతో మాట్లాడతావా ... యుందాము.

(చాటుగ నుండును)

పల్లె—సూడు నాయినా! యీమాటలు కోరిగా, ... తల్లి వి కావు నేను కొడుకుగాను నామాట యికకో, మొగుడునప్పిపోను నానుకదా. బెస్తలమాట నమ్మితే తనియకుండ వుంటది. ఎందుకు సి క్కులు. నిన్ను నేను పెండ్లాడతాను. నా ... సొంతగా ... వచ్చాను. నువ్వు నన్ను పెండ్లాడినావంటే సంతోషపడతాను. ఇంక దాన్ని తగిలేస్తాను.

చారు—అయ్యో! పల్లెవాడా! సముద్రంబునఁబడి చచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్న నన్ను రక్షించి తెచ్చి యిట్లు పలుకుట భావ్య

ము కాదు. పరకాంతలనుగోరుట మహాపాపము. నీచుడవగుటచే దెలి యక యిట్లు చేసితివి. ఇకనైన నీ ప్రశంస గట్టిపెట్టుము.

పల్లె—నేను పల్లెవాడనని సందేహిస్తున్నావు కాబోలు. మీ రు క్షత్రియులు, మేము అగ్నికుల క్షత్రియులము. మావద్ద కావలసినన్ని పైకము దాచుకొన్నాను. నీవేమి సందేహించకు. ఇదేమి పాప మేంటి, పుణ్యమేంటి, సచ్చిన తరువాత యిదంతా యెవరు సూస్తారు. నీవు నన్ను మొగుడుగా సూసుకొంటివా నేను కావలసినకొలది వాటి మీద దెచ్చిన డబ్బులు నీ సేతుల పెడ్తాను. నామాట యినుము. కాద నకు (సమీపించును)

తారు—ఛీ! ఛీ! దూరముగా నుండుము.

పల్లె—సీ సీ-అంటావు. మాటల్లోనే అనుకొన్నానా యేంటి? సరి. సరి. నీయందం సూసేటప్పటికి భ్రమపుట్టింది. మాకులంవోళ్ళం దరికి నేనే నాయకుడిని. నువ్వు నాకు పెళ్ళానివు అయినావంటే ఆళ్ళం తా నీ గులాంవోళ్ళు యయ్యుంటారు. నీకు రాణీకంటె యెక్కువగా జరు గుతాది.

ఎల్లి—(తనలో) దీన్ని యింటికి సేరదీసిందిందుకే కావాలను. ఇది యింకొకని పెళ్ళాంగ తే నన్ను తగిలేస్తానంటున్నాడు. ఇంకా కొన్నా ళ్ళీముండ యిక్కడుందంటే యిండంతపని సేస్తాడు. ఈముండని యిక్క డనుంచి లేవగొట్టాలి. (పల్లెనాయకుని సమీపించి) ఏంటి. దీనితో రహస్యం మాట్లాడుతుండావు. ఇది నీయబ్బవంక సుట్టమా, అమ్మవంక సుట్టమా.

పల్లె—(తనలో) ఈముండ నామాట వింటాదేంటి. యింటికి కొంపముంచేస్తుంది. మా గయ్యాళి. (ప్రకాశముగా) ఏంలేదే. పాపం యేడుస్తుంటే వూరుకోమని సెప్తున్నాను.

ఎల్లి—ఏంబొంకు బొంకు తావు. నాను యింటలేదు. దీన్ని

పెండ్లాడడానికి సూస్తూండావా యేమోటి? నాకంటె [illegible] సక్కందా యేంటి? [illegible] కంచాలాని [illegible]. ఇవాళొచ్చిన కాడినుంచి శాపల్టడానికి యెల్లకుండా [illegible]. ఈ [illegible] యెక్కడ దొరకిందో. సాలు సాలు [illegible]. [illegible] నానుసేస్తానురా! ([illegible])

పల్లె—ఇదె [illegible] మొగుడను [illegible]. [illegible] సూస్తా[illegible] టి [illegible]తారు. [illegible] దెబ్బలు [illegible]. వూరుకుండే.

ఎల్లి—ఎక్కిరిపించేవో దేవుడు. సిగులేని [illegible]! [illegible] నన్ను తగిలేద్దామని సూస్తున్నావా! ([illegible])

చారు—(ఎల్లినిజూచి) ఆహా [illegible]! [illegible] యాలింపుము. పతిసంగోటుటగాని దూషింపుటగాని సలుకం దగదు. నీవట్టి సాహసంబును బూనకుము. (చేయి [illegible]కొనును)

ఎల్లి—(చేయి విడిపించుకొని) [illegible] సెయ్యి ముట్టుకోడానికి [illegible]డి. వదలోసులు. నువ్వెవరిని కట్టుకొని నాకాపురంలో [illegible] సూస్తుంటివా యేంటి? యిక్కడినుంచి [illegible] వాళ్ళచేత సెప్పుదెబ్బలు కొట్టిస్తాను. [illegible]. ([illegible])

చారు—(తనలో) [illegible]! [illegible] బొంకుచుంటిని. ([illegible])

ఎల్లి—(పల్లెనాయకుని జూచి) ఇక [illegible]

పల్లె—ఛీ! ముండా నువ్వు నాకక్కరలే[illegible]

ఎల్లి—నేనక్కర లేదా. ఉయ్యాల[illegible]స్తాను కాళ్ళిరగేస్తాను.

పల్లె—ఈముండ అల్లరిచేస్తుంది [illegible] రేతిరికాడ గొంతుక్కాయ పిసికేసేరక[illegible]లుకోవాలి లేకపోతే లెగిసిపోతుంది.

([illegible]) ([illegible]) ([illegible])

జరిగితే బయలుపడుట దుస్తరముకదా (అటునిటుజూచి) ఏమిదీ! వేట గాండ్రింగను నన్నుఁ గలుసుకొనలేకయుండిరి.

రాము—(తారనుచూచి) వ్యాధికే యేడుస్తావెందుకు. శుభంగా మీను నిన్ను దేవతకు బలిస్తాప్రుంటే యేడుపేంటి. సంతోషంగా వుండి దేవుడికి మొక్కుకో.

తార—(తనలో) అయ్యో! ఈక్రూరులు నిర్దయంబూని, నన్ను హింసింపుచున్నారు. నాకిప్పు నాకిష్టములు గల్గెకున్నను. తల్లిదండ్రుల విడనాడితినను చింతగూడ యుండకుండెను. నన్ను నీవు చంపుచుండిరని నేను విచారింపకుండగా, నాబాధ దేవుఁడెఱుక నాయన్న నన్నుఁగూర్చి యేమికష్టములపాలగుచుండెనోయని మాత్రము దుఃఖించెదను (సోదరునుద్దేశించి) అన్నయ్యా! నేను నన్నుఁ జంపుట నిశ్చయము. కావున,

తే. గీ. తండ్రి పినతండ్రి చేత ని ♦ ర్ఘాతిఁగూల
నన్ను శరదారి చెనటికో ♦ యురిగె; ముద్దు
చెల్లెలికిఁ బెన్నంచుఁ ♦ జిత్తమందు
దలఁచి, ప్రాణముల్ విడెఁగ ♦ వలయు నన్ను.

రాము—(తారనుజూచి) నువ్వు భగవంతుణ్ణి వేడుకోవడం బాగుందా?

జంగా—(తనలో) ఈప్రాంతమున మనుజులమాటలు వినవచ్చుచున్నవి. ఈసమయాన నెవ్వరైన నుండిరికాబోలు. (ఇంచుక నడచి) ఇదిగో యిచ్చోట నెవ్వరో నాయన్న మొక్క దేవాలయంబున్నది.

భీము—పిల్లా! తొందరగా కానివ్వాలి.

(15) పాట. పీలురాగము - ఏకతాళము.

ప॥ గౌరీ అంబా గౌరీ కరుణాభరణీ త్రిజగజ్జననీ బ్రోవుము యీతరిని

అ॥ ప॥ క్రూరులు నాయెడ నిష్ఠురకృత్యమొనరింపనుండెడి వీరలెవ్వరు దిక్కెవరమ్మా । నీవె యుంగవా । పెల్లైనన్ నన్నుయున్నవారు ॥ గౌరీ॥

తార—(తనలో) అక్కటా! వీరు నన్ను జంపుటకుఁ దొందర పడుచున్నారు. హా పరమేశ్వరా! నన్నిప్పుడు వీరి బారినుండి రక్షించు వారెవ్వరు? ఈనిర్జనారణ్యంబున నాయేకువు నాలించువారెవరు?

సీ. అనుజన్ముఁడే కూర్మిఁ ◆ జూచును మాతండ్రి
మనుమాడి; యాప్తైన ◆ జననిమొదల
ఘోరబుద్ధినిఁబూన ◆ గూడి భయమున మా
జనని యేదారినో ◆ చనియె, నంత
నైన నైపక నన్ను ◆ నాయగ్రజుని జంప
గా[illegible] ◆ కదుల వేసి
బ్రతుకు తెరువుఁ గాంచి ◆ వచ్చుచును [illegible]
దారిలోపల నేను ◆ దాహశాధఁ
బొందఁగ జలముల ◆ నరసి తెచ్చుటకునై
నాయన్న [illegible]చోట ◆ నన్నువిడి

తే. గీ. యరిగె, భీకరారణ్యంబు ◆ నాకు మన
నన్ను వంచించి [illegible] ◆ న్యాయ[illegible]
దేవికి బలిసేయఁగాఁ ◆ దెచ్చినారు
చిత్తమందు[illegible] ◆ [illegible]
నన్ను రక్షించి గాచు పు ◆ [illegible]
[illegible] ◆ [illegible]

జయ—(తనలో) ఎవ్వరో [illegible]యొక స్త్రీ కిరాతులచేఁజిక్కి యీ యాలయంబున విలపించుచున్నట్లున్నది. [illegible]యి రక్షించెదనుగాక.

(బిగ్గఱఁగా)

చ. మనమునఁ భీతిఁ జెంద కను ◆ [illegible]
వనజదళాక్షి నిన్నుఁ బలు ◆ [illegible]నము లేకయు వచ్చుచుంటి; నో
[illegible]తల [illegible]నున్న గు

ర్జనుల వధించి గాంచెదరు ♦ శౌర్యపరాక్రమవృత్తి నేర్పడన్
జనపతియైన వాఁడెపుడు ♦ సాకినటుండగద దీనలోకమున్.

(అని గుహలో బ్రవేశించి దొంగిలచుండి)

కందవారాహరము.

ఆరేసురాత్ములార [illegible] ♦ [illegible] సి
సన్నో [illegible] ♦ [illegible] నా [illegible]
బిరాన [illegible] ♦ [illegible] మీరాఁగా
కరాంచేత [illegible] నేరు [illegible].

([illegible])

[illegible] — [illegible].

కాలికి [illegible] ([illegible])

[illegible] — [illegible]! [illegible] ?

([illegible])

తార — (తపిల) [illegible] దా? నాయొసలఁగను గొంబూని [illegible] చినా [illegible]. ([illegible]) [illegible] కిరాతులను వధించి [illegible] నా [illegible].

జయ — ([illegible]) [illegible]! [illegible] దలంచిన యాకిరాతు [illegible]. [illegible] వి [illegible].

తార — [illegible] బూని నన్ను [illegible] వెన్నవ [illegible] యొఱుగ వచ్చునా?

జయ — [illegible]! ఇప్పుడు కనబడూరంబున నున్న కల్యాణపురంబును బాలించు జ [illegible] సేనాపతు [illegible]. నేమృగ యావ్యాజంబున [illegible] బెరిగి, సవిలాపం బాలించి నిన్ను రక్షింపఁ దలంచి వచ్చి [illegible].

తార —

చ. జనపతివంశచంద్ర! గుణసాంద్ర! [illegible] ! [illegible] [illegible]
మునిఁగితివించు [illegible] * [illegible] [illegible] *
దునిమిమునుదంబు[illegible] * [illegible] [illegible] యున్
బోనిపు[illegible]ల, [illegible] హరి * [illegible]బగు భక్తిమెయి [illegible].

జయ — కన్యామణీ! నీయుదంత మెట్లుగడచెను?

తార — ప్రాణదాతా! [illegible] చెప్పెదను వినుము. నేను పాండ్య దేశ నృపాలునకు ఏకైక పుత్రికను. [illegible] పినతండ్రియగు దుష్టబుద్ధి మాతండ్రి [illegible] సమయంబున వధించి, మాతల్లి [illegible] జూపిన నాతఁడు యొడఁగోపోయెను. నన్నును, మాయమ్మయగు [illegible] అరణ్యంబునకుఁ బంప, మేమాకొండెలను వేసుకొని ప్రాణంబులఁ దక్కించుకొని వచ్చుచుండ, దాహపీడితయగు నాకుమిత్త్రము నాయుగ్గ్రి జంపు జలంబులఁ గొని తెచ్చుటకుఁ బోవ, నన్నుచోరులు వంచించి యిట్లు గొనితెచ్చిరి. ([illegible]) భూపాలా! బ్రదికియున్నం దువలన బ్రయోజన మేమియున్నది? తండ్రియు గతించెను. తల్లిజాడలెట్లో తెలియదు. [illegible] మధ్యమం[illegible] విడిచితిని. మనస్సును నొంతరాయిగాఁ జేసికొని యున్నను, ప్రాణములపై తీపిమాత్రము పోకయున్నది. (కన్నీరు విడుచుచున్నది)

జయ — తల్లీ! నీవు చింతింపవలదు. మీరు నాకు బంధుకోటి లోనివారు.

తే. గీ. కాలమొకరీతి నెవ్వారు * గడుపఁగలరు
ధరణియందున నిసుమంత * తలఁపకమ్మ
రాజ్యమునుబీడి పాండుపు * త్రులు అరణ్య
మందు వసియింప లేరె దా * యలకతమున.

తల్లీ! నీవు నన్నన్యునిగా భావింపవలదు. నీవు మాగృహంబున నుండుము. నాపుత్రిక యొకటియును నీవొకటియునుఁ గాదు మీవారిజాడల నరయుటకై తగువానిని నియోగించెదను. నీవు సంతాపమొందవలదు.

తార—మహాత్మా! నీవే నాకుఁ దండ్రివంటివాఁడవు.

జయ—అమ్మా! నీవేమియు భయంబువలదు. రమ్మా.

(ఇరువురును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది తృతీయాంకము.

సంగీత కనకతార.

చతుర్థాంకము.

స్థలము:— అగ్రహార ప్రదేశము.

(ప్రవేశము— చారుమతి.)

చారు.— (తనలో) ఓసీ భగవంతుడా! నన్నెట్టి [illegible] పాలు జేసితివి! ఆ [illegible] శ్రీమంతుఁడగు [illegible] బ్రాహ్మణ గృహంబునందు గూడ నా [illegible] (నలుదెసలు పరికించి) [illegible] ! [illegible] నన్ను [illegible] బడినది గదా. [illegible] జేసినను. [illegible] మానవులు [illegible] ధనమునిం [illegible] ని, యనేకులు [illegible] నా? (కొంచెము యోచించి) ఓహో! [illegible] ? [illegible] బుద్ధిచేత [illegible] మాతృ [illegible] నాకు [illegible] గలుగుచున్నది. అమ్మాయీ! తారా!

తే. గీ. [illegible] ♦ [illegible]
భవ్య సౌధ [illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] యుంచుము ♦ [illegible].

సీత [illegible] సంతోష ముగ [illegible] చుండు. అయ్యో! [illegible] సంతోష ముండును?

ఉ. ఎక్కడి [illegible] ♦ [illegible] నటించు వేదుచుఁ
మిక్కిలి [illegible] ♦ [illegible]; మనంబున

బాల్యమునుండి యెప్పుడెట ♦ బోతివి; తండ్రిగతించెనందు నీ
వక్కటా! ప్రాణముల్ విడిచి ♦ యున్నను బాయకయుందువే కదా.

నీయగ్రజుండు నీసమీపమునే యున్నచో నీకెట్టి యిక్కట్టులును రాకయుండునని నాకు ధైర్యమున్నది. (నడచుచు) ఓక్కటా! ఎండవేడిమి యతితీక్ష్ణముగ నున్నది. నడుచుటకు శక్తిలేక యున్నది. (భగవతుని యుద్దేశించి) హా పరమేశ్వరా!

ఉ. ఎంతదురంతచింత ఘట ♦ యిల్లుగ జేయగజాలితీవు; శు
ద్ధాంతము నుండి కీర్తికలు ♦ తదయుగోల్పోగ నెప్పనర్ప వన
ప్రాంతము జేర్చి యాకరి శ ♦ బాధలు బెట్టుచు నున్నవాడ వా
యంతము సేయరాదె, మది ♦ యందు గృపాపహించి దైవమా.

ఇట్టి యిక్కట్లు గల్పించి బాధించుటకన్న నన్నొక్కసారిగా జంపివేసినచో బాగుండును గదా? వెట్టిదానవై నేనిట్లు వెతుకొనుచుండనుగాని, నీ వద్దల [illegible]. పూర్వజన్మమున నేదుంశ తులను. నేపిల్లలను జూచి నపింపక [illegible] యీపాపఫల మనుభవింపవలయును గదా!

[[illegible]]

[illegible]—(భయ [illegible]) ఓమిడ! [illegible] [illegible] [illegible] సత్వ [illegible] [illegible]) అదిగో! వ్యాఘ్రింబొకటి యట్టహాసముసేయుచు నివెనకె వచ్చుచున్నది [illegible] ప్రత్యాస్థారాల నగుచున్న. అదిగో! అదిగో! అది నన్ను సమీపించుచున్నది.

[తెరలో]

ఓకి! సేవకా! ఆవ్యాఘ్రిబాస్తే పైకరుగి జూచుచున్నది. శీఘ్రముగా శాణమిటు దెమ్ము. దానిజంపి యూయుబలము [illegible] చెదను.

చారు—అతఁడెవ్వరో గదా!

(తెరలో ధ్వని)

చారు—అమ్మయ్య! బాణంబు తగిలి నేలంబడుచు నా వ్యాఘ్రంబు యరణ్యమంతయుఁ బ్రతిధ్వనులిచ్చున ట్లఱచినది. అమ్మో! పులిం గాల్చిన పుణ్యాత్ముం డిక్కడికే వచ్చునేమో.

[సుమతి ప్రవేశించును.]

చారు—(సుమతిం జూచి) సఖురాలా! నా కీపాపాత్ము రాలనై దిక్కుమాలినదాన నైతి. అనన్య శ్రీమంతు రాలనైయుండియు, విధివశంబున నరణ్యంబులం గా జేసిన పురుషులు బహుమున్న వారయ్యు నీ గృహము విడిచి యీ వ్యాఘ్రముబారిఁ బడకుండ నన్నుఁ గాపాడితివి నీ వేల నిట్లుమాటాడితివి? నా వ్యాఘ్రముచే వధింపఁబడి యుంటినేని నా కష్టములన్నియుఁ దీరియుండును గదా?

సుమ—అయ్యో! ఏంతమాట యంటివి?

తే. గీ. ఆపదానకు నొక్కటి ♦ న్యాయమొకటి
యనుగుదెంచుచు నుండఁగ ♦ నరసి; సుతులఁ
గన్న నేను జూచుచు నుండఁ ♦ గలనె; యింత
పాపించును తోఁచితే ♦ భావమునను.

ఆపదలఁబొందువారిని జీవమైనంత వరకు రక్షింపవలయును గదా? (ఇంచుకయాలోచించి) సంతతము కష్టసుఖంబులు కావడికుండల వంటివి. కొన్నాళ్లు చీకటియు కొన్నాళ్లు వెన్నెలయు నుండును గదా. అట్లే కష్టసుఖములుగూడ ప్రతివారును ననుభవింపవలసియున్నది. కష్టము వచ్చినపుడు దుఃఖంబును, సుఖముగల్గి నప్పుడానందమును బొందుట లోకసామాన్యమైన సంగతియే.

చారు—అందఱికష్టము వంటిదిగాదు నేననుభవించినది.

సుమ—సాధ్వీమణీ! నీ ముఖ మింపుఁజూడ నీవొక మహారాజునకు

భార్యవనియు, నిరవధికధనసంపత్తుచేత నెగడినదానవనియు, దోచు చున్నది. నీయుదంతం బిసుమంత యెఱుంగఁదగుదు నేని యెఱింగింపఁ గోరెదను.

చారు—అయ్యో! నాబ్రతుకొక్క దుఃఖనాటకము వంటిది. భర్తగతించినాఁడు కుమారియుఁ, గుమారుఁడును నెక్కడో తెలియదయ్యెను. ఇంతకంటెను దుర్భరమగు కష్టమేమి కావలయును?

సుమ—తల్లీ! నిన్నుఁజూచిన నాకు మిగులజాలి కలుగుచున్నది. నేనీసమీపంబున నున్న రాజనగరంబు నివసించుచున్నాఁడ. నీవు నాయెడలనుగ్రహమునుంచి నాగృహంబునకు విచ్చేయుము. నీవిచ్చట నీ యిచ్చవచ్చినన్ని దినంబులుండవచ్చును. నాకునుం దల్లిలేదు. నిన్ను నేను మాతృభావంబున నాదరించెదనని విశ్వసింపుము.

చారు—(తనలో) ఈసమయంబున నితనియు మేలుగానే యున్నది. నెమ్మదిగా నీతనిగృహంబున కరిగిన తరువాత నాపుత్త్రులజాడ నితనిచే దీయించెదఁగాక. ఈతఁడు పుణ్యమతి యని తోఁచుచున్నది (ప్రకాశముగా) నాయనా! నీనామము తెలియవచ్చునా?

సుమ—సుమతియందురు.

చారు—నీవు నిశ్చయముగా నన్వర్థనామధేయుఁడవు. నీవు నాయెడలఁజూపిన యాదరణాతిశయమునకు నీకు నేను వందనశతంబు లర్పించుచున్నాను ప్రాణదాతా! నీ ఋణమెప్పటికిఁ దీర్పఁగా నేరను. నాయందనుగ్రహముంచి నాబిడ్డలజాడ నరయు భారము నీభుజస్కంధమున నుంచి వహింపఁ గోరెదను.

సుమ—తల్లీ! నీవేమియు భయమునొందవలదు, రమ్ము.

(ఇరువురును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము:—[రామనగరంబున; సుమతిమందిరమునం
కమల ప్రవేశించును.]

కమ—(ప్రవేశించి) సుమతి [illegible] గాపురముసేయుట మిగుల క ష్టముగదా! ఈ "సుందరి" [illegible] సౌందర్య వతియని యు మగని, ధనవతియు [illegible] మిగుల నిర్భాగ్యు న్నది. ఇంతకును నా [illegible] వచ్చినచో ప్రలకించు నెవరు [illegible] సామెత [illegible] ఆమె [illegible] మోహము [illegible] నా ప్రాణే శ్వరుని [illegible] అక్కటా! ఆమెకును నారోగ్యము యగున టెను. నా [illegible] కోరవలెను.

[చారుమతి.]

చారు—[illegible] నాతోడ [illegible] చున్నాను. [illegible] సుమతి [illegible] మూర్తి [illegible] గుణము కలదియై యున్నది. ఆమె చిత్తము [illegible] బ్రవర్తింపుచునే యుంటిని. (ప్రవేశించి) ఇదిగో! కమల యిచ్చట నున్నది. (సమీపించి) [illegible]! కమలా! [illegible] యుంటివేమి?

కమ—[illegible] ! [illegible] రాల వు; రాజ [illegible] ? నే కున్న సామర్థ్యము [illegible] ! [illegible] గాపురము సేయను. తల్లీ! ఉన్నదానియందు [illegible] యుండవలెను. ని న్ను నాప్రాణంబులతో సమానంబుగ [illegible] కొనుచునే గాని నీచేత సా ధ్యమగు నంతవఱకెట్టి కార్యంబులును సేయింపను.

చారు—తల్లీ! కమలా! మీరు నాకుం జేయుచున్న యాదరంబు నాదుఃఖంబును గూడ మఱపించుచున్నది. నేను మీరు మిగుల [illegible]

కలుగఁజేయుచుంటినిగదా యని మాత్రము విచారింపుచుంటిని.

కన—అమ్మా! చారుమతీ! నీవు మాగృహంబునకు వచ్చిన నాటనుండియు, నాకుమారుండగు నానందుఁడు నన్ను మరచి యున్నాడు. నీవే తల్లివనుచు నొక్కనిముసమునైనను నెడబాయక యున్నాడు. నీవేమి కష్టముల ననుభవించుచుంటివో యని నేను సందియపడుచున్నాను.

చారు—తల్లీ! నాకు నేకష్టమేమియును లేదు. మీబాలుని ముద్దుముచ్చటలుజూచుచున్న నాకు దుఃఖముకూడ నశింపుచున్నది.

[ఆనందుఁడు—ప్రవేశము.]

కన—ఆనందా! ఇంతవఱకున్ను.

ఆనం—(చారుమతినిఁజూచి) చారుమతీ! నువ్వెక్కడికెళ్ళావు? నీకోసం అదంతా తిరిగితిరిగొచ్చాను. పిన్నమ్మయింటికెళ్ళావేమో యని అక్కడికెళ్ళాను.

చారు—నాయనా! మీయమ్మగారితో మాట్లాడుచు నిచ్చటనున్నాను (తనలో) ఎట్టి సంతాపంబున నున్నను పసిబిడ్డలమాటలు విన్నంత నేయదిపోవునుగదా! నాబిడ్డలను జూచు భాగ్యంబు నాకు మరలయబ్బదో కదా!

కన—(ఆనందునిఁజూచి) కుమారా? పిన్నమ్మగారి దగ్గఱకేల యరిగితివి?

ఆనం—మన చారుమతి వుందేమోఅనుకొని.

కన—ఇఁకెప్పుడును నట్లు వెళ్ళకుము. ఆమెకు మనయందిష్టము లేనప్పుడేల పోవుచుండవలయును. (చారుమతినిజూచి) చారుమతీ! మామాసపత్నులపొందిక జూచుచుంటివా!

చారు—ఇది సపత్నులున్న ప్రతిచోటున నున్నదే?

కన—అసూయతనకు జనియింపకుండుట తనపురాకృతపా

రబ్ధమని తలంపవలయును గాని, నాకుఁ గుమారుండుదయించెనని యసూయఁ జెందియున్నందువలనఁ బ్రయోజనంబేమి యున్నది?

తే. గీ. కొండెముల నెన్నియో నను ♦ గూర్చి పతికి
జెప్పుచుండును; నన్నుపీ ♦ డించినంత
మండిపడుచుండు నామీద ♦ మగువ; దాని
తోడ నేరీతి నాకొనఁ ♦ గూడుఁబొత్తు.

ఇంతకును నానాథుండామెకిచ్చిన చనువుంబట్టి గర్వాంధకార పరిమత్తహృదయయై యున్నది. నీవయినను నామెయొద్ద జాగరూకరాలవయి మెలంగుచుండుటయే మంచిదని నాయభిప్రాయము.

చారు—నేనును నామె కనుగుణంబుగనే వర్తింపుచున్నాను. కోపస్వభావయగు నామె యెప్పుడెప్పుడు నన్నకారణముగ నాగ్రహింపుచుండును. కాని నేనది మనంబునఁ బెట్టుకొనకుండఁ గాలక్షేపము జేయుచుంటిని.

కమ—అమ్మా! నేడు నాభర్త యిచ్చటకు వచ్చెనేని నీబిడ్డల విషయమై జాడల దీయుటకు దగు బ్రయత్నము సేయుమని చెప్పెదను.

చారు—సాధ్యమగు నంతవఱకు నుపకారము జేయుదాన నని యేయూహింపుము. రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—[సుందరిగృహ సమీపమున చారుమతి యానందుని నెత్తుకొని ప్రవేశించును.]

చారు—నేనీగృహంబున బ్రవేశించినది మొదలీబాలుండు నన్నొక్క నిముషమైన విడువకయున్నాఁడు.

ఆనం—చారుమతీ! మనం తోటలోకి వెళ్ళిపువ్వులుకోసుకుందాము రావా?

చారు—నాయనా! ఇప్పుడు మనము వనమునకుఁ బోయితి మేని మీయమ్మ యాగ్రహించును.

[సుందరిగృహద్వారము దగ్గఱఁ బ్రవేశము.]

సుందరి—ఏమి! చారుమతీ! ప్రొద్దుట మొదలుకొని సాయంత్రమువఱకును గూడ విమలగారి గృహంబుననే యుండవలయునా? ఒక్కసారియైనను నిక్కడకు రాఁగూడదా? నేనంత పాపిష్ఠురాలనా యేమిటి?

చారు—అమ్మా! ఎంతమాటంటివి! నాకామె యొకటియు నీవొక్కతెయునా? పిదపనంబున భర్తం గోలుపోయి, బిడ్డలం బాసి నేనీ గతిం జేరితిని. ఎన్నడును వారిచిన్నను నెఱుఁగన్నను ననునేమో యెఱుం గని దానను, అట్టి యెడల నిప్పటికిఁ బ్రొక్కుకొనుచున్నను. అంతకంటె మహాదీయుఁ గారణములేదు.

సుంద—పాపము ఐదవతనమునుండి భాగ్యదశకు రావచ్చును గాని, భాగ్యవంతులు దరిద్రస్థితి నెలాగుట బహుకష్టము. అయినను నీవు నాయొద్ద నుండ సంశయంబును బొందుచుండ నవసరములేదు.

చారు—నేను మీగృహంబు నుండుట స్వంతగృహంబున నున్నట్లే భావించుచుంటిని.

సుంద—ఈ యానందునిఁ జెప్పుడును నిచటికి దిగనేదిగదు. (కుమారునిఁ జూచి) ఆనందా! నే నెత్తుకొందును. ఇటురమ్మా. (చేయి జాపుచున్నది.)

చారు—వెళ్ళుము. మీపిన్నమ్మ పిలుచుచున్నది.

ఆనం—(వెళ్ళక యూరకుండును)

సుంద—నాయనా! మీయమ్మ నాదగ్గఱకు వెళ్ళవద్దని చెప్పినాయేమి? రమ్మా. నీకేమియు భయములేదు. (బలవంతముగ నెత్తుకొనును.)

చారు—అమ్మా! ఇంక పోవలయును. కమల కూఁతవ్రాసికై కేకలు వేయుచుండును.

సుంద—ఇంతలో నెందర యేమున్నది. నాయొద్ద నుండినవని చెప్పినచోఁ గమల నిన్ను శిక్షించునా యేమి? (ప్రక్కఁజూచి) నర్మదా! నర్మదా! (అని కేకలు వేయును.)

నర్మద—(ప్రవేశించి) అమ్మా! ఏమిసెలవు?

సుంద—నీయునుతోఁ. గదియందు పెట్టె మీఁద రెండు రొట్టెలపం డ్లున్నవి. అవి యిచటికిఁ దెచ్చియిమ్ము.

నర్మ—(నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించి) ఇవిగో. (రెండు పండ్లు నిచ్చును.)

సుంద—అబ్బే! ఇవి ఫలములు పోయినవి. ఇంకెక్కడున్నవి? పోనిలే. నేను వచ్చుచున్నాను. (చారుమతిఁజూచి) చారుమతీ! లోపలికి రమ్ము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—[కమలగృహంబున నొకచోఁ జారుమతి ప్రవేశము.]

చారు—(తనలో) హా! పరమేశ్వరా! నన్నెన్ని విధములఁ గష్టములఁ బెట్టఁదలంచితివో గదా!

చ. పతిగతి నూహగాములగు ♦ వంతలపాలగు; చేసియున్న నా
సుతుసుతలన్ జగంబునను ♦ జూచెడి భాగ్యము లేకయున్న; నీ
గతిజను డెంచి యుచ్చటను ♦ కాలము వెళ్ళఁగఁ జేయుచుండ; నీ
వెతఁగలుగంగఁ జేసితివె ♦ పృథ్విని నిందను గూర్చితివే కటా.

అయ్యో! నేనేమని శోకింతును. యానందమునకే సమయంబునందో సవతితల్లియగు సుందరి యేసమయంబునందో విషముబెట్టి యానెపము నాపైఁ బెట్టినది. సుమతియు, గమలయు నియ్యది నావలన జరిగినదే యని దూషింపుచున్నారు. (సుందరి నుద్దేశించి) సుందరీ! నీకెంత

ద్రోహకార్య మొనర్చితివి? నేనేమి నీకపకారం మాచరించితిని! యీ నింద నాపై నేలమోపితివి?

తే. గీ. సంతులేకున్న నా భగ ♦ వంతుఁగూర్చి
వేడుకొనినైన; లేకున్నఁ ♦ బృథ్వీసురుల
దానముల దన్పియైనను ♦ ధరణియందు
గాంచవలెఁగాక యీరీతి ♦ గలుషమతిని
సవతిబిడ్డకు విషమిడి ♦ చంపనగునె.

ఈ దుర్యశబంది బ్రిదుకుటకన్న మరణించుటయే మంచిదికదా. అట్లొనర్చితినేని నాకేకష్టములును లేకయుండును ఇన్నదినంబుల నుండియు జారుమతి మహాసాధ్వి యనియు, సుగుణముల పేటియనియు బలుకుచున్న సుమతీ చారుమతులే యిప్పుడు నన్ను మహాక్రూరురాలుగ భావించి దూషింపుచున్నారు. నేనేమని చెప్పినను నామాట నమ్మరు. ఇందలి సత్యాసత్యంబులు వారికి వెల్లడించువారెవరు! మహారాజాధిరాజునకు భార్యనైన నేనెట్లు దుర్యశంబు పాలగుచుంటిని.

(తెరలో)

హా! కుమారా! మమ్ముల విడిచిపోయితివా! మాకింక నేమిదిక్కు?

చారు—(తనలో) సుమతియు, గమలయు దనయునింగూర్చి శోకింపుచు నిట్లు వచ్చుచున్నారు.

[సుమతి, కమల ప్రవేసించుచున్నారు.]

సుమ—(చారుమతినిఁజూచి) హా! చారుమతీ! నీవెంతదుష్కార్యంబాచరించితివి? ఇక్కుమారునకు విషంబిడుటకు నీకుఁజేతులెట్లాడెను. పసిబాలుండగు వీడు నీకేమి యపకారంబాచరించినాఁడు. నేనొనర్చిన మేలున కియ్యది ప్రత్యుపకారమా?

తే. గీ. అడవియందునఁ బులివాతఁ ♦ బడగనున్న
తటిని నిన్నురక్షించి, చి ♦ తంబునందుఁ

కరుణవహించి; ప్రేమతోఁ ♦ గన్న బిడ్డ
పగిది వీక్షింపుచున్నాఁడఁ ♦ బాపచిత్త.

భూపాలసతివైన నీవు విధివశంబున నిట్లయితివి కదాయని తలంచి నీకే విధమగు కొఱంతయు గలుగకుండ నాగృహంబున నిన్ను సాకు చున్నందులకు, "దిన్నయింట వాసంబు నెన్ను పగది" నాకుమారుని పాలిటికి మృత్యుదేవతవైతివి? అయ్యో! ఎవ్వరైనను జూచినంతనే యిబ్బాలుని ముద్దుఁగొందురే. అట్టియెడల నీతని జంపుటకు నీకుఁజిత్త మెట్లు సమ్మతించినది?

కమ—పురాత్మురాలా! బిడ్డలగన్నదానవగు నీవు పుత్రవా త్సల్యమనట్టిదో యెఱింగియుండియు నిట్టి దారుణకృత్యంబుఁ జేసితివి? దీనివలన నీవందులాభమేమున్నది? నీబిడ్డలు నీకుఁ గనబడకుండిరని నీవెంతగాఁ బరితపించుచుంటివి? అట్లే యొరులుగూడ చింతింతురని నీకుఁ దెలియదా? కులవిస్తారకుండైన పుత్రుంజంపి నాకు గర్భశోకం బుగలిగించితివికదా? (కుమారునుద్దేశించి) హా! తనయా! చరణంబు లనున్న గజ్జలు ఘల్లుఘల్లనిమ్రోయ, నెత్తుకొమ్మని పరుగుపరుగునవ చ్చి నన్నుఁ గౌఁగలించుకొనినప్పుడు నిన్నెత్తుకొని ముద్దాడు భాగ్యం బంతరించినది. చిలుకలకుం బలుకులనేర్పు నీముద్దుపలుకువిని యానం దించు సంతోషం బడుగంటినది. తుమ్మెదఱెక్కలవంటి నీశిరోజంబు లకు సంపఁగినూనెరాసి పువ్వుకొరిక నశించినది. అక్కటా నిన్నీపా పాత్మురాలగు చారుమతి వధించి తనపొట్ట పెట్టుకొనినది.

సుమ—మానినీమణీ! మన మరణాంతంబు మన కిన్నినీళ్ళ చుక్కలు పోయునని యెవ్వనిపై నాసపడియుంటిమో, యట్టికుమా రుని మ్రింగి మారుమాటాడక నిలచియున్న యీ చారుమతిం జూచి నచోఁ బంచమహాపాతకంబులును సంభవించును.

చారు—పుణ్యమూర్తులయిన యోదంపతులారా? ఏలమీరీ తినన్ను దూషించెదరు?

తే. గీ. నిజము, వైపమెఱుంగును ♦ నీరుపల్ల
మెఱుగు; బాలుఁ జంపితినంచు ♦ నిట్లునన్ను
సత్యమరయక దూషింపఁ ♦ జనునెమీకు
నఖిలసాక్షియైనట్టి యా ♦ హరుఁడులేడె.

పతి గతించె. బిడ్డలజాడయు దెలియకుండెను. దిక్కులేనిదానవగు నన్ను మీరు రక్షింపుచుండిరి. బిడ్డలఁగన్నదాననగు నేను పుత్రప్రేమ లతను నాహృదయంబునుండి గోసివేసి నాచేతులారఁ బెంచుచున్న మీకుమారుని జంపుదునా? మీరు సాయంపఁ గృపవహించి సత్య మునారయుఁడు. (తెరలో)

మృతిఁజెందినాఁడని తలంచిన మనయానందుఁడు వైద్యుఁడుపోసినయౌ షధంబుచేత విషంబు గ్రక్కియించుక కన్నుఁదెఱచినాఁడు.

సుమ—ఏమీ! కుమారుఁడు విషంబుగ్రక్కి కన్ను తెఱచి నాఁడా! ఏమీ! మాభాగ్యము? (కమలనుజూచి) సతీ! ముందుగా గుమారునియొద్దకరుగుదము. ఈపాపాత్మురాలింగూర్చి యావల విచా రింతము (కమలతో నిష్క్రమించును.)

చారు—(దైవంబునుద్దేశించి) హా! పరమేశ్వరా! ఎట్లయినను నాకుమారుఁడు బ్రతుకునట్లు చేసినాకీయపవాదఁబాపుము. నీవుతప్ప నాకెవ్వరును దిక్కులేరు.

[రాజభటులు ప్రవేశింతురు.]

రాజ—(చారుమతింజూచి) నీవేనా! సుమతి కుమారునకు విషము పెట్టినదానవు. పద పద. రాజుగారి సముఖమునకు—

చారు—హా! ఇదియేమిగతి?

(రాజభటులు చారుమతిని గొనిపోవుచున్నారు).

రంగము; రాజసభా మందిరము ముందు:—

[కామపాలుఁడను సేవకుఁడు ప్రవేశించును.]

కామ—(తనలో) ఎక్కడనిచ్చి తాగడానికి ఋణంవుందో యెవ్వరికీ తెలియదుకదా ? ఈ కనకవర్మ యెక్కడివాఁడో ఇక్కడకు నిరుపేదలాగునవచ్చి ఈరాష్ట్రానికి రాజైనాఁడు. ఆయితే సేంగాక బహు ధర్మంగా పరిపాలిస్తున్నాఁడు. బుద్ధిమంతుఁడు. తగాదాలు విచారించ డంలో మంచి నేర్పువుంది. (ఇంచుకయూరకుండి) ఆన్నా ! మఱచిపో యినాను. రాజుగారు యీవాళ పెందరాళె సభచేస్తారు కాబట్టి ఆసనాలన్నీ సిద్ధం చేయాలి. ఒక అడమనిషి రామనగరంలో వున్న సుమతి కొడుకుకు విషం పెట్టిందట. కుర్రాఁడుమాత్రం బ్రతికినాడట. ఆ తగాదా రాజుగారు యీవాళ విచారిస్తారు. అందరూ వస్తారు.

(ఆసనములన్నియు వాటివాటి స్థానంబులయందుఁ బెట్టుచున్నాఁడు.)

(కనకసేనుఁడు మంత్రియగు సునందుఁడును యాసీనులగుచున్నారు.)

(16) పాట. కన్నడరాగము - ఉప్పా - ఏకతాళము.

ప॥ సచివాసునందనా యేమనందు నాహ్లాదము యీదినంబున.

అ॥ ప॥ విచిత్రగతి జరియించుచున్నది ఈదోషారోపణవిన్నది మొద
లేమిహేతువో కుడికన్నదరుచు నామనంబు నాహ్లాదమునఁ
బడె॥ సచి॥

కన—మంత్రీ ! సునందా ! ఈదోషారోపణ మిగుల చిత్రముగా నున్నది. ఆసుమతి గృహంబున నున్న యా స్త్రీయాతని కుమారునకు విషంబిడునంతటి యవసరం బేమివచ్చినది ?

సునం—రాజేంద్రా ! ఇయ్యది నాకుఁగూడ నద్భుతము గలుగఁజేయుచున్నది. విచారణ యెత్తుకొననఁగాని ఇందలి సత్యాసత్యంబులు బయలుపడవు.

కన—సచివాగ్రణీ? ఆసుమతికి నిరువురుభార్యలు కలరని వినియున్నాఁడ; రెండవ భార్యనుగూడ రావలయునని యాజ్ఞాపత్రికఁ బంపియుంటివికదా?

సునం—పంపియుంటిని.

కన—(సేవకునిఁజూచి) సేవకా! ఫిర్యాది యగు సుమతి వచ్చి యుండెనేమో పిలువుము.

సేవ—(బిగ్గఅగా) సుమతీ! సుమతీ! (పిలుచుచున్నాఁడు)

సుమతీ—(ప్రవేశించును)

కన—(సుమతింజూచి) సుమతి నీవేనా?

సుమ—చిత్తము.

కన—నీయభియోగమేమిటి?

సుమ—దేవా? చారుమతియను నామంబున నొప్పు నొక కాంతనాకుమారు నరయుచు నాగృహంబున నుండెను. దిక్కు లేనిద గుటచే నేనామెను బోషించుచుంటిని. ఏమి దుర్బుద్ధిఁబుట్టెనోగాని పసి కూనయగు నాకుమారున కామె విషం బిడినది. భగవత్కృపచే నాత డు బ్రదికినాఁడు. దేవా! ఇట్టి యకార్యం బాచరించినయామెను విచా రించి న్యాయ మరచి శిక్షింపకపోయినచో కాంతలందిట్టి యకార్యము లుప్రబలును.

కన—(సేవకునిఁజూచి) సేవకా! చారుమతినిఁబిలువుము.

సేవ—చారుమతి! చారుమతి—(అని గట్టిగాఁ బిలచును)

చారు—(ప్రవేశించి నిలచుండును)

కన—(చారుమతిని(జూచి తనలో) ఏమిది! వింతగానున్నది?

తే. గీ. అతివ నీమెనుగన్నంత, ♦ నమ్మగన్నఁ
చందమునఁ దోచుచుండెను ♦ స్వాంతమునకు

నగునుకాబోలు మాయమ్మ—(ఆలోచించి)
♦ యైనయెడల
నిట్టి కార్యంబుసేయునే ♦ యెన్నఁడైన.

ఇది వట్టిభ్రమ. (ఆలోచించి) పేరుగూడచారుమతియె. హృదయమా తొందరపడకుము. (చారుమతిఁజూచి) నీ పేరేమి? నీవెవ్వరవు?

చారు—(తనలో) ఏమిది! ఈ నృపాలుని కంఠస్వరంబునురూపంబును జూడ నాతనయుండు జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నాడు. (యోజించి) నేనెంత వెఱ్ఱిదాననైతిని. నాకుమారుండు బ్రతికియుండునా? బ్రదికియుండినను సమస్తసంపదలును విడిచిన యాతఁడీ పదవినెట్లధిష్ఠించును. మనుజుని బోలు మనుజులుండరా? (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నేనెవ్వరైననేమి? ప్రస్తుతమిట్లుంటిని. నాపేరు చారుమతి.

కన—స్త్రీ! పై నీసుమతి తనకుమారునకు విషము బెట్టితివని యభియోగము దెచ్చినాడు. ఇందులకుఁగూర్చి నీవే ప్రత్యుత్తరంబిచ్చెదవు?

చారు—రాజా! చెప్పుటకేమున్నది. దిక్కులేనిదాననైననన్ను సుమతి కన్నకూతురు చందంబున రక్షింపుచున్నాఁడు. ఈ సుమతికుమారుని నే నెప్పుడును జంకదింపకుండ నాడింపుచుంటిని. ఇట్లుండ నొక్కదినంబునఁ గుమారుని నెత్తికొని సుమతి రెండవభార్యయగు సుందరిగృహంబునకుఁ బోయితిని. ఆకమలయు గుమారుని నెత్తికొని, లాలింపుచు లోపలికింగొనిపోయి యతనికి కదళీఫలమొకటియొసఁగినది. ఆకదళీఫలంబు గుమారుఁడు భుజించిన నొకగడియకుఁ గన్నులు మూసినాడు. ఇంతకుతప్ప నేనేమియు నెఱుంగను. ఇందలి సత్యాసత్యంబులనరసి దోషురాలనని నీకుఁ దోఁచెనేని శిక్షింపుము. వేయేల?

తే. గీ. తనయునకు విషమునిడితి ♦ ననెడువాని
నెత్తిపై నెక్కనే యెక్క ♦ నేనుబ్రదుకఁ

జాల; నీదుఃఖగ్రమున శీ ♦ ర్ఘంబు జెందిశి
పుణ్యాముసు గట్టుకొమ్మింక ♦ భూపవర్య.

సునం—సార్వభౌమణీ! మారాజంతటి నిర్దయుండు కాడు. న్యాయాన్యాయవిచారణపటిష్ఠుండు.

కన—(మంత్రింజూచి) సచివా! వింటివా! ఈ మెమాటలు కానిమ్ము. (సేవకునిజూచి) సేవకా! సుమతి పెద్దభార్యయగుకమలను బిలువుము.

సేవ—కమలా! కమలా! (పిలచుచున్నాడు.)

కమల—(కుమారునిసహితంబుగాఁ బ్రవేశించుచు)

కన—(కమలను జూచి) ఈకుమారునకేనా చారుమతి విషమిడినదని దోషారోపణము చేయఁబడినది.

కమ—అవును.

కన—నీసవతి పేరేమి?

కమ—సుందరి.

కన—సేవకా! సుందరిని బిలువుము.

సేవ—సుందరీ? సుందరీ?

సుందరి—(ప్రవేశించి తనలో) అక్కటా! రచ్చకెక్కవలసి వచ్చెనుగదా! తుదకియ్యది యెట్లుగాఁ బరిణమించునోకదా.

కన—(కమలనుజూచి) కమలా! నేనడుగు ప్రశ్నంబులకు సరియైన ప్రత్యుత్తరంబు లిమ్ము. ఈసుందరియు నీవును సఖ్యముతోడనే వర్తింపుచుంటిరా? లేదా?

కమ—రాజేంద్రా! సవతులలో నొకరిపై నొకరి కీర్ష్యయుండుట సహజమని నీకుఁ దెలియకయున్నదా?

కన—ఆమె యింటికి నీవును నీవామె యింటికిని బోవుట యెప్పుడైననున్నదా?

కమ—లేదు.

కన—(సుందరినిం జూచి) సుందరీ! ఇయ్యది నిజమేనా?

సుంద—సత్యమే.

కన—కమలా! తెలుచు సుమతి యెవ్వరిగృహంబుననుండును?

కమ—సుందరి గృహంబుననే.

కన—నీకుమారుం డెప్పుడగుననను సుందరిగృహంబున కరుగు వాడుక కలదా?

కమ—ఎన్నడును లేదు.

కన—(చారుమతిం జూచి) చారుమతీ! నినొక దినంబున కుమారుని సుందరి మందిరంబునకుం గొనిపోయితినంటివే. ఏకారణము పైం గొనిపోయితివి?

చారు—ఎత్తుకొని యాడింపుచుండ గృహద్వారంబున సుందరి నిలచుండి వన్నురమ్మని పిలచినది.

కన—(సుందరినిం జూచి) సుందరీ! చారుమతి పలికినమాట సత్యమేనా?

సుంద—నిజమే.

కన—నీవీకుమారుని లోనికింగొనిపోయి కదళీఫల మిచ్చితివా?

సుంద—నే నీయలేదు.

కన—చారుమతీ! ఇంతకు పూర్వము బాలునకామె కదళీఫల మిచ్చెనని చెప్పితివే.

చారు—అవును. వచ్చియురాని మాటలతో నీబాలుండు నాతోం జెప్పినాడు.

కన—(బాలునింజూచి) బాలకా ఇటురమ్ము.

ఆనందుండు—(రాజును సమీపించుచున్నాడు)

కన—(చారుమతిం జూచి) చారుమతీ! నీవీకుమారుని బిలువుము.

చారు—ఆనందా! ఇటురమ్ము.

కన—సుందరీ! నీవు పిలువుము.

సుంద—కుమారా! ఎత్తుకొందును రమ్ము.

ఆనం—పో. నేనురాను. నువ్వు చేదుపండు పెట్తావు. మొన్న పెట్తావు.

కన—ఇకఁ జాలును. ఈయభియోగ మింక విచారింప నవసరములేదు. సత్యము బాలునివలననే వెల్లడియైనది. నాటిదినంబున విష పూరితంబగు కదళీఫలంబు సవతియందుండు నీర్ష్యచే నీసుందరి కుమారునకొసంగిన సంగతియే నిశ్చయము. (సుందరినిఁ జూచి) సుందరీ! ఇందు నేరస్థురాలవు నీవని మాకు సంపూర్తిగఁ దోచినది. కాదని నీ వింక నెన్నిచెప్ప దలంచుకొన్నను నమ్మము. కుమారుఁడు జీవించియుండిన కారణమున నీకు శిక్ష తగ్గినది. మూఁడు సంవత్సరములు నీవు కారాగృహంబున నుండవలయును.

సుంద—కష్టము. కష్టము.

సుమ—(సుందరినిఁ జూచి) ఓసీ! దురాత్మురాలా! తలగడ క్రింద తాచువలె నీవు నాకు దాపరించితివి! ఇట్టిదానవని నేనెన్నడును తలపోయలేదు. నీవేకుమారునకు విషమిచ్చి సాధ్వియగు నీమెపై యకారణనిందమోపితివి. భార్యయుండగా నొండుభార్యనుగైకొన్న నాకు దగినబుద్ధి వచ్చునట్లు జేసితివి.

కన—(సేవకుని జూచి) సేవకా! ఈసుందరి నిచ్చటనుంచి తీసికొనిపొమ్ము.

సేవ—వాంఛితఫలమున కెవ్వరేమి సేయుదురు. రమ్ము.

(సుందరినిఁ దీసికొనిపోవుచున్నాఁడు)

సుమ——(చారుమతిం జూచి) తల్లీ! చారుమతీ!

తే. గీ. నాపత్ని యీరీతి నొ ♦ నర్చినంచు
దలపజాలక ఋట్టి నిం ♦ దాభరంబు
నీపయిం బెట్టినాడ మ ♦ న్నించినన్ను
రమ్ము నాగృహంబునకును ♦ రమ్యకృపను.

చారు——అయ్యో! ఇందు నీవు చేసిన దేమున్నది?

కన——(తనలో)

తే. గీ. అచ్చుగుద్దినట్లుగాడె మా ♦ యమ్మమొగము
నిమె మొగ మొక్క-తీరుగా ♦ (ఆలోచించి) నీమెనాడు
తల్లి; సంశయింపఁగనేల ♦ ధాత్రియందు
సంచరించుటంజేసి శు ♦ ష్కించియుండె.

పరికాశముగా) సాధ్వీమణీ! నిన్నుఁజూచిన నాడెందంబున మిగుల సందియంబగుచున్నది. కావున నీనిజమైన యుదంతం బెట్టిదో వచియించి నాకు సంతసము నింపుము.

చారు——(తనలో) ఏమోగాని యీతనింజూచిన నాకుమారుడని తోచుచున్నది.

మ. ఇతఁడే పుత్త్రుఁడు నాకు సందియము లేదింతేనియుర్ నాడు దు
ర్మతి, కూరిరుండడల దుష్టబుద్ధి వధియిం ♦ పంబంపఁగానిట్లు యీ
యతినై పుణ్యముజూపి తప్పకొనినాఁ ♦ డంచుర్ ముదంబార నా
మతినూహించెద; (ఇంచుక యూరకుండి) యట్లైయగాను; సుత
యే ♦ మార్గంబునంబోయెనో.

(17) పాట. సురటరాగము - ఏకతాళము.

ప॥ యేమని వచియింతుర్ నీతోడను తండ్రీ.

ఆ॥ ప॥ నామహా యాశదలిట్టివి యని నెట్లువాపోవుదు॥ యే॥
ఈమహీంచక్రిమేలు రాజచంద్రు భార్యను నానోముఫలమువ
లన యిటులనాకర్మము కాలిపోయె॥ యే॥

(ప్రకాశముగా) నాయనా! నాయుదంతం బేమని దెల్పుదును. నాకథ యంతయుఁ గప్పలాక గ్రంథముగా వ్రాయవచ్చును. నాదీనచరిత్ర మే మని తెలుపుదును.

తే. గీ. మఱదిచేతను భర్తృ చం ♦ పంగఁబడియె
బిడ్డలేదారినో వారు ♦ వెడలినారు
బహుళదుఃఖంబుఁ బొందుచుఁ ♦ బఱగుచుండి
బ్రిదికియుంటిని జీవచ్ఛ ♦ వంబనగుచు.

కన—(తొందరగా సింహాసనము దిగివచ్చి చారుమతిం జూచి) అమ్మా! అమ్మా.

చారు—కుమారా! కనకవర్మా! (కౌగలించుకొని యిరువురు ను మూర్ఛబొందుచున్నారు)

సునం—(తనలో) ఏమి! వింత!

కన—(మూర్ఛదెలిసి లేచి)

సీ. మఱదియొనర్చు దు ♦ ర్మార్గకృత్యమునకు
నతిభయంబంది యెం ♦ దరిగితమ్మ
కన్నబిడ్డలఁబాసి ♦ యెన్నెన్నికష్టంబు
లొందుచు నెచ్చోట ♦ నుంటివమ్మ
సుకుమారివగు నీవు ♦ సుమతియింటను నెట్లు
దలఁదాచుకొంచును ♦ నలరితమ్మ
పతిఁబాసినట్టి దు ♦ ర్భరశోకమును మ్రింగి
ధైర్యమేరీతినిఁ ♦ దాల్చితమ్మ

తే. గీ. తల్లినీకథనొక్కింత ♦ దాచకుండ
బ్రకటంబుగ వినిపింపు ♦ నాకునిపుడు
నేను గనకసేనుఁడదల్లి ♦ నిక్కముగను
మ్రొక్కువాడను మఱియింత ♦ మ్రొక్కువాఁడ.

తే. గీ. అతిదరిద్రమందున మునిగ్గి ♦ నట్టినరుడు
మార్గమునదవ్యమును గన్న ♦ మాడ్కి;నర్థ
రాత్రిసమయంబునందు న ♦ రణ్యమందు
జనెటిపాంథుండుదీపంబుఁ ♦ గనినకరణ
నాదుడెంనము మిగులయా ♦ నందమంద.

చారు—వత్సా! కనకసేనా! బ్రదికియుంటివా తండ్రి! ఈ నిర్భాగ్యురాలికెంతటి యదృష్టముపట్టినది!

తే. గీ. తనయ! నీముద్దుచెల్లెలు ♦ తారయేది!

కన—(తనలో)అక్కటా! ఏమనిచెప్పుదును. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! అరణ్యంబున మేమిరువురమును విధివశంబున వేరువేరుత్రోవలం బట్టితిమి.

చారు—

మా మె యేదారిబోయెనో ♦ యరసునావె
యెన్నికడగ స్రుక్కుచునో ♦ యెవ్వరెఱుఁగు
బ్రదికియున్నదో లేదొకో ♦ మదినిఁదలఁప.

కన—తల్లీ! తారంగూర్చి నీవు చింతింపకుము ఆమెబ్రదికియున్నదని నేనువినియుంటిని. సత్వరముగనే యామె జాడల నారసి త్రోడ్కొని వచ్చెద.

సుమ—(కనసేనునిం జూచి)

మ. ధరణీపాలక; నీదుతల్లియని చి ♦ త్తంబానుభావింపకా
కరణిఁ మత్సుతురక్షణంబునకు నై ♦ కాంక్షించితో డ్తెచ్చి; యా

పరిచర్యఁ నియమించి నాడనతిషా ♦ పాత్ముండగాతిమ్యోడఁ
సురితంబుఁగృపఁగావవే యిపుడు ని ♦ న్నుఁ వేడెదఁ భూవరా.

మఱియు రెండవభార్య పలుకులవిని నిషాకరణాభి యోగంబీ మెపై దెచ్చితిని. మన్నింపుము.

కన—(చారుమతింజూచి) అమ్మా! చారుమతీ! ఎఱుఁగక నీయెడల మేమొనర్చిన యపరాధంబుల క్షమింపఁగోరెదము.

చారు—పూజ్యులగు నోదంపతులారా! ఈయభియోగంబు కారణాంతరములచే నచ్చినది. మీరు నాకిడినశ్రమ మేమున్నది? మీరు నాకొర్చిన మహోపకారణమునకు జన్మజన్మముల కయినను మీఋణము నేనుదీర్పఁజాలను.

(తెరలో గలకలము.)

కన—(సేవకునిజూచి) సేవకా! ద్వారముకడ నాకలకల మేమొ చూచిరమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి వెంటనేప్రవేశించి) రాజేంద్రా! పాండ్యదేశపు పౌరులట. దేవరదర్శనార్థమై వచ్చినారు.

కన—లోపలికి రానిమ్ము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించి మరల పౌరులఁ ప్రవేశము.)

మొదటిపౌరుఁడు—(రెండవ వానింజూచి) ఇదుగో మన చిత్రసేనుని కుమారుఁడు. కనకవర్మ (రాజుంజూచి) రాజా! మమ్ములను, రాష్ట్రమునువదలి యిచ్చటనుంటివా? శ్రమపడి నీజాడదీసి యిట్లువచ్చినాము. దుష్టబుద్ధిపరిపాలనంబు మిగుల క్రూరంబుగా నున్నది. రాజ్యంబు విడిచిజనులు పోవుచున్నారు. నీవు కడురయంబునవచ్చి యాదుర్మార్గుని నుక్కడగించి, మమ్మును రాష్ట్రంబును బాలింపుము.

కన—పౌరులారా! మీరుపొండు. నేను రెండుమూడు దినం

బులలోనే యచ్చటి కరుదెంచి కార్యముచక్క బెట్టెదను. నారాక బురంబున నెవ్వరికినిఁ దెలియనీయక యుండుడు.

పౌరులు—చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు.)

కన—(మంత్రింజూచి) మంత్రీ! వింటివిగదా. ఇంక మనమా ప్రయత్నంబున నుండవలయును. (సుమతింజూచి) సుమతీ! నీవుమాత లిల్లికొనర్చిన మహోపకారంబు మఱువజాలను. నాగృహంబునమీరు కొన్నాళ్ళుండవలయునని నాకోరిక.

సుమ—రాజేంద్రా! నీమాటకెదురాడ జాలము. నీవాదుష్ట బుద్ధిని దండించి నిరాజ్యమునకు బట్టాభిషిక్తుఁడ వగు సమయంబున మేము తప్పకయరుదెంచెదము.

కన—ఇందులకు మీరు తప్పవలదు.

సుమ—ఇంకి మాకనుజ్ఞనీయుఁడు. (సుమతి, కమల-ఆనందుఁడు నిష్క్రమింతురు.)

కమ—(చారుమతింజూచి) అమ్మా! రమ్ము. భోజనమునకునీరు బ్రొద్దెక్కుచున్నది.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

సంగీతకనకతార.

పంచమాంకము.

రంగము:—పాండ్యదేశము.

[దుష్టబుద్ధి—విశారదుఁడు ప్రవేశము.]

దుష్ట—మంత్రి! విశారదా! మాయన్న భార్య యగు చారుమతి యప్పుడుగంగలో బయటకు బోయినది. పల్లెవాఁడొక స్త్రీ నదిలో బడగాఁదీసెనని నాకు వినియుంటిని. ఆసంగతి యేమయినఁ దెలిసినదా?

విశా—(తనలో కూర్చిరుండగు నీతఁడింకను వారిపై చలము మానలేదుకదా. వీఁడు దుష్టతనము మానుకాలమెప్పటికి వచ్చునోకదా! (ప్రకాశముగా) ఏమియుఁ దెలియలేదు.

దుష్ట—సచివా! కనకసేనుఁడును, దారయుఁగూడ నరణ్యంబునకు వధింపబడుటకుఁ బంపఁబడిరి. వారింగూర్చి నాకావంతయు సందియములేదు. కాని, చారుమతి నిశ్చయముగా జీవించియుండెనేని యామెను రావించితీరవలయును.

విశా—దేవరకింత యాగ్రహమేల? జరిగినదేదో జరిగిపోయినది. ఇంతచలముతగదు. (తనలో) ఈదురాత్ముండు కనకవర్మ మరణించెననియే తలంపుచున్నాఁడు. నిన్నదేకదా పౌరులు నాకడకు రహస్యముగా వచ్చి కనకవర్మనుఁజూచి వచ్చితిమనియు నాతడు సత్వరముగనే వచ్చి రాజ్యమంతయుఁ వశము జేసికొనుననియుఁ జెప్పిరి.

(తెరలో)

తే. గీ. అన్ననువధించి తద్భార్య ♦ మైననాదు
తల్లినింగూడగా నెంచి ♦ దయనువీడి

మమ్ములవధింపఁగా నర ♦ న్యామ్మునకును
బంపుదుష్టుఁడెచట నున్న ♦ వాఁడో చెపుడు.

విశా—(తనలో) కనకవర్మయే కాఁబోలు వచ్చుచున్నాఁడు.

(తెరలో ధ్వని.)

దుష్ట—విశారదా! ఎక్కఁడనో రణదుందుభి వినవచ్చుచున్నది. అది యెయ్యదియో యొక్కింత యరయుము.

విశా—(నిష్క్రమించును.)

దుష్ట—(తనలో) ఇప్పుడు నాపైకి యుద్ధమునకు వచ్చువారెవరుందురు. (అటునిటుఁజూచి) సంగతి నరయుటకుఁ బోయిన విశారదుండింకను రాలేదేమి కారణమో గదా!

(ఖడ్గధరుఁడై కనకవర్మ ప్రవేశించును.)

(18) పాట. మోహనరాగము – ఆటతాళము.

ప॥ ఓరిదురాత్మా। ఓరీక్రూరా। యోరీపాపీ యోరీ దుష్టబుద్ధి దిగరా గద్దె.

అ॥ ప॥ క్రూరా నన్నుజంపఁగ। ఘోరాటవికిఁ బంపఁగ బుచ్చితివని యా నీకీముచ్చట॥ ఓరీ॥

కన—(దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) ఓరీ! దురాత్మా! దుష్టబుద్ధీ!

తే. గీ. కనకవర్మను నేనుఁగఁ ♦ గాననమునఁ
జంపఁబంపవె తారతో ♦ జావలేదు
దైవకృపచేత జీవించి ♦ ధరణియందు
నిన్నుఁగూల్పవచ్చితి నేడు ♦ నీచహృదయ.

పసివాండ్రమగుటచే నప్పుడట్లు చేయఁగలిగితివిగాని నేఁడెందుబోఁగలవు? ఏకగర్భజనింతుండగు నన్నును బలవంతంబునఁ జంపి, కన్న తల్లి సమానయగు తద్భార్యను హరింపఁదలచి, మమ్ము వధింప బంపిననిన్ను

రణంబున ఖండించి శరీరంబు నింతింతలుగాఁ జేసి పక్షులకు వైచినను పాపము లేదు.

దుష్ట—(లోనలో) ఈతనిని నాదు కింకరు లరణ్యంబున వధింప లేదు కాబోలు. గుర్రిల్లివచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినదనునట్లు వీడెంతలో నెంతవాఁడైనాఁడు. కానిమ్ము. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! నీవన్నకుమారుఁ డవయిన నగుదువుఁగాక (ప్రకాశముగా.)

ఉ. ఎందుల కేగుదెంచితిటు ♦ వేటికి బ్రోలెడు కాఁటుకూతలో
మందమతీ! నొకింతయును ♦ మానసమందున భీతిలేక నా
డెందుకొ చావకుండఁగను ♦ నెట్టులొ బోతివిగాని నేడునిర్
మందఁగఁ జేయువాఁడనను ♦ మానముబూనక ; యోరిడింభకా.

కన—ఓరీ! తులువా! ఈ కనకసేనుండు పూర్వపు గనకసే నుండని భావింపకుము.

మ. అసిచేబూనితి నిల్వుమీ యెదుట ను ♦ ద్యత్శౌర్యమేపారఁగా
మసిగా జేతు శరాగ్ని వైచినినుదు ♦ ర్మార్గంబునం దండ్రినిర్
వెసఁజంపంగ సహించినానపుడు దో ♦ ర్వీర్యంబు లేకుంట నా
కసిదీర్తుక్ ప్రజలెల్లజూడఁగఁగృత ♦ ఘ్నాసత్కుల ధ్వంసకా.

(కత్తిదిప్పుచున్నాఁడు.)

దుష్ట—నిప్రగల్భవాక్యంబులఁ గట్టిపెట్టుము. (ప్రక్కకుదిరిగి చూచి) ఓరీ! సేవకా!

కన—ఓరీ! నీకింకను సేవకులు బలుకుదురా! ఇంక నీమాట వినువారిచ్చట నెవ్వరును లేరు. ఇంక నీశిరంబు నాకరాసి కెఱగా నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండుము.

దుష్ట—ఏమిరా! నీకండకావరము. ఇదిగో! నీపొంగడగించెద ను. రమ్ము—

(ఇరువురును యుద్ధమునకు మొనయుచున్నారు.)

కన—(దుష్టబుద్ధినిఁ బట్టుకొని) తులువా ! ఇప్పుడునీవు నాచేతితో సంపూర్ణముగాఁ జిక్కితివి.

తే. గీ. పాపమంచును దలపక ♦ భావమునను
మాకు నెగ్గులుసల్పు దు ♦ ర్మార్గ నిన్ను
కరుణఁబూనక యొక్కింత ♦ కలుషచరిత !
కఱకుఁగత్తినిఁ గంఠంబు ♦ నఱకుచుంటి.

(నఱుకఁబోవును.)

చారుమతి—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి.)

తరల.

వలదుసుమి వధింప; సత్కృప ♦ భావమందునఁ బూనుమా
తులవబుద్ధిని బూనియెగ్గులు ♦ దుష్టుఁడై యొనరించినన్
దలపఁగా బినతండ్రి మాటలు ♦ తప్పులన్ క్షమియింపుచున్
విడువుమీతని పుణ్యమబ్బెడు ♦ విజ్ఞులెల్లరు మెచ్చఁగాన్.

వత్సా ! అన్నగారినిఁ జంపిన నీతనిం గూర్చి జనులెన్నివిధంబులఁ జెప్పుకొనుచున్నారు.

కన—(చారుమతింజూచి) అమ్మా !

తం. జనకునిగూర్చి యర్థనిశి ♦ సాహసమేర్పడ నిద్రఁబట్టఁగా
మనమున నెంచి మమ్ములను ♦ మారణ సేయగ నెంచినట్టి దు
ర్జనుఁడు ధరాస్థలంబునను ♦ జావఁగఁజూడవదేమిచిత్రమో
జనని; యఘంబెయైన నగు ♦ జంపక వీడను దుష్టబుద్ధినిన్.

చారు—తండ్రీ ! నామాట వినుము. పినతండ్రిని వధించినాఁడను దుర్యశమాచంద్రతారకముగా నుండును.

(జయసేనుఁడు తార ప్రవేశింతురు.)

తార—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) హా ! సోదరా ! ఎన్నాళ్లకు

జూడఁగల్గితిని. (తల్లినిఁజూచి) తల్లీ! నన్నొకసారిఁ గౌగలించు కొనుము.

కన—(తారంజూచి.)

తే. గీ. నీరములను దెచ్చుటకున్న ♦ నేనుబోయి
వచ్చుసరికీవచట గాన ♦ వైతి;వకట
భూరిదుఃఖాబ్ధిలోపల ♦ మునిగినాఁడ
జెల్లెలాబ్రతికితే మమ్మునీ ♦ క్షింపభువిని.

అమ్మా! ఇప్పుడుమనకు సంపూర్ణ సంతోషము గలిగినది.

చారు—కుమారీ! తారా! నీవెన్ని యిక్కట్ల పాలుబడితి వోకదా.

జయ—(కనకవర్మంజూచి) కనకవర్మా! నిజాడల నరసి యరసి నీవిట్లరు దెంచుట యాలించి యామెం దోడ్కొని వచ్చితిని. మిమ్ములనందఱఁ జూడగలిగినందులకు నాకు గల్గుచున్న యానందము నకు మేరలేక యున్నది. నీయగ్రజునియొద్దకు నిన్ను దోడ్కొని పోవుదునని యామెతో జేసిన ప్రతిజ్ఞ జెల్లించుకొంటిని.

తార—అన్నయ్యా! ఈతడునాకుఁ బ్రాణదాన మొసంగిన మహానుభావుండు. అరణ్యంబున కిరాతులచేఁ జంపబడనున్న నన్ను రక్షించి, తనగృహంబునకు దోడ్కొనిపోయి కన్నబిడ్డ చందంబున నరసిన పుణ్యశీలుండు కల్యాణపురాధీశ్వరుండగు జయసేనుఁడు.

కన—(జయసేనునింజూచి) రాజేంద్రా! నమస్కారములు. నీనిర్హేతుక కృప మిగుల వినుతింపఁ దగియున్నది.

(విశారదుఁడు ప్రవేశించును.)

కన—(విశారదునిఁజూచి) మంత్రీ విశారదా! చిరకాలంబు నకు నిన్ను జూడగంటిని.

జయ—విశారదా! గనకసేనుని రాకయు రేపటి దినం బీతని పట్టాభిషేక మహోత్సవంబును బురంబునఁ జాటఁ బంపుము.

విశా—మంచిది.

కన—(దుష్టబుద్ధినిఁజూచి) దుష్టబుద్ధీ!

తే. గీ. అమ్మవాక్యంబులాలించి ♦ యాత్మయందు
భవ్యకృపఁదాల్చి నిన్నును ♦ వదలుచుంటి
యుపయశంబాదగావలె ♦ నంచుఁదలచి
యింకనైనను సద్బుద్ధి ♦ నెసగుమయ్య.

నీజీవనోపాధికిఁ దగిన ద్రవ్యంబు నే నొసంగెదను. నీవు నారాజ్యంబున నుండ నర్హుడవుకావు. కావున నీవు నారాజ్యంబు విడిచి నేఁడే పోవలయును. దెలిసినదా. (చారుమతింజూచి) అమ్మా! చెల్లెలు ప్రాణంబులను రక్షించి బెంచిన యీ మహానుభావుని మనము గౌరవింపవలయును. (జయసేనునింజూచి) ప్రాణబంధూ! జయసేనా! రమ్ము.

చారుమతి—కనకవర్మ-జయసేనుడు-విశారదుడు నిష్క్రమింతురు.)

(19) పాట. హిం॥ తోడిరాగము - ఏకతాళము.

ప॥ యింతటిదుర్గతి నాకుఘటించునంచు యించుక నెంచనైతిగా.

అ॥ ప॥ సుంతయు హృదయమునందు శాంతము లేక యనేకదురితకృత్యముల్ । అంతములేని గర్వముతోఁడగ సల్పితినయ్యో । యింతకాలమునకీ । కనకవర్మ నాగర్వము సర్వము ఖర్వము జేసెను॥ యింత॥

దుష్ట—(తనలో) ఆహా! కాలమెంతలోమారిపోయినది. అగ్రజునిజంపి రాజ్యంబంతయు వశంబు జేసికొంటినని గర్వించితిని. అట్టినాగర్వమడగినది. అవును. నాయట్టి పాపాత్ముండిట్టి స్థితిని బొందవలసినదే. అగ్రజుని వధించి యాతని భార్యను బట్టదలంచిన దుర్మతినైన నాకు దత్పాపఫలంబనుభవింపక తీరునా? ఈ కనకవర్మ నన్నుఁ బురంబు

విడిచి నేడే పొమ్మనినాఁడు, కానిమ్ము-విధివ్రాత నెవ్వఁడు దప్పింపఁ గలఁడు.

(నిష్క్రమించును.)

రంగము:— పట్టాభిషేకము.

(కనకసేనుఁడు—తార—చారుమతి, జయసేనుఁడు, విశారదుఁడు మొదలగువారు ప్రవేశము)

కన—(చారుమతింజూచి) అమ్మా! దురాత్ముండగు దుష్టబుద్ధి మూలమున మన మెన్ని యిక్కట్లపాలయినను మరల మన రాష్ట్రంబునకు మనము జేరుకొంటిమి! మాతండ్రిగారు రాజ్యసింహాసనము నేనధిష్ఠింపఁగలిగితిని.

జయ—కనకవర్మా! ఇది మాతల్లిగారి కడుపు చలువయని తలంపవలయును.

(పౌరులందరును ప్రవేశము)

పౌరు—మహాప్రభూ! మాకన్నులకిప్పు డానందముగలిగినది. మిమ్ములను తరిమివేసి యాదుష్టబుద్ధి మమ్ముపెట్టిన యిడుమలు చెప్పనలవికాదు. నాయన! నీ వాచంద్రతారకముగా మీతండ్రిగారి పాలనంబువలె నేధరణిఁ బాలించెదవుగాక.

కన—పౌరులారా! మీరురహస్యముగ నాకడకు వచ్చి దుష్టబుద్ధికృత్యంబులను జెప్పినప్పుడునే నరుదెంచెదనని చెప్పియుంటిని. అట్లొనర్చితిని గదా. ఇంకనేమి కావలయును?

జయ—పౌరులకు నీపరిపాలనంబు చల్లగా నుండుటయేకదా కావలసినది! ఇంకనేమికావలెను? అయిన నిట్లగుంగాక.

తే॥ గీ॥ ధరణిసస్యసమృద్ధియై ♦ తనరుగాక
పార్థివులుపరాంగనలకై ♦ పరితపింప

కుండెదరుఁగాక ! కాంతలీ ♦ యుర్వియందు
సుగుణభూషణులౌచును ♦ నెగడఁగాఁగ.

(20) పాట. హారతిపాట.

ప॥ హారతిదేగనుగొనుమా అంబా॥ పార్వతీసత్కృపగా॥

అ॥ ప॥ హారతిదే జయహారతి సమ్మతితోఁగొని దయతో మమ్ముల
బ్రోవుము॥ హార॥

పరమపావనచరిత హిమవంత । దుహితాదురిత । రహిత ।
మునిజన వినుతా॥ హార॥

నిరతము నెరనమ్మితిమమ్మా । అమ్ముల । గన్న యమ్మా మమ్మేలు
హార॥

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

ఆంధ్రాబుక్కుడిపో, రాజమండ్రి

వైద్యగ్రంథములు.

వైద్యశతశ్లోకి టీ. తా.	0	6
అనుపానమంజరి డిటో	0	8
లోలంబరాజీయము ,,	0	8
శార్ఙ్గధరసంహిత	3	0
సుశ్రుతశారీరము	2	8
నేత్రదర్పణము	0	8
ధన్వంతరీవిజయము	0	8
వ్రణచికిత్స	0	8
దంతశోధిని	0	6
ఆంగ్లేయవైద్యచింతామణి	4	0
ఆంగ్లేయౌషధగుణదీపిక	3	0
ధన్వంతరీనిఘంటువు	2	8
బసవరాజీయము	7	0
చికిత్సారత్నము	1	4
వైద్యామృతం	1	4
శ్రీవైద్యచింతామణి 2 సంపుటములుగలది కొత్తకూర్పు	10	0
వసిష్టప్రోక్తము	1	8
వ్యాసప్రోక్తము	1	8
సర్వౌషధగుణకల్పము	2	8
నాడీపరిజ్ఞానము	0	6
ప్రాణీయకల్పవల్లి	0	4
కలరా	0	8
చలిజ్వరము	0	8
అంటువ్యాధులు	1	0
చంటిబిడ్డ	1	0
రసప్రదీపిక టీ తా.	0	12
భేషజకల్పము	0	6
శతలేహ్యాపాకప్రకాశిక	0	9
యూనానీవైద్యామృతం	0	12

వైద్యగ్రంథములు.

ధన్వంతరీవైద్యచికిత్సాసారం	0	12
ఆయుర్వేదసారసంగ్రహం	0	8
స్వరశాస్త్రము	1	4
బ్రిహద్వైద్యరత్నాకరము	2	8
చక్రదత్తతాత్పర్యంసహా	3	12
చికిత్సాసారము	2	8
వైద్యప్రస్తారము	0	6
ఆయుర్వేదౌషధయోగము	1	0
మాధవనిదానము	3	0
రసేంద్రచింతామణి	2	8
వాజీకరకల్పదృమము	1	8
మానవధర్మచంద్రిక	2	0
షడ్రసనిఘంటువు	0	8
సుఖరోగచికిత్సారత్నాకరం	0	8

ఆనందాప్రెస్సువారి పుస్తకములు.

మనుచరిత్ర	2	0
సీతారామాంజనేయం	3	4
రాఘవపాండవీయం	2	0
సప్తమస్కంధము మూలం	0	8
డిటో టీ. తా.	1	8
వసుచరిత్ర	4	0
అమరము మూలము	0	8
సుందరకాండ మూలం	1	0
రుక్మిణీకల్యాణము	0	12
గజేంద్రమోక్షము	0	12
నీతిచంద్రిక	0	8
ఆంధ్రనిఘంటుత్రయము	0	14
డిటో క్యాలికో	1	2

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు:— మాదేటి సన్యాసయ్య,
ఆంధ్రాబుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.

ఆంధ్రాబుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.

ఆంధ్రనాటకములు.

గయోపాఖ్యానము	0-8-0
ప్రసన్నయాదవము	0-8-0
పారిజాతాపహరణము	0-8-0
చతురచంద్రహాసీయము	0-8-0
పార్వతీపరిణయము	0-6-0
బొబ్బిలియుద్ధము	1 0-0
సంగీత చంద్రికాంత	0-10-0
సంగీత శశిరేఖ ,,	0-12 0
సంగీతపాదుకాపట్టాభిషేకము ,,	0-12-0
సంగీతపాశుపతార్జునీయం	0-8-0
సంగీతసైంధవార్జునీయం	0-8-0
సంగీతచింతామణి	1-0-0
సంగీత శ్రీకృష్ణతులాభారం చక్కని సాంగ్సుతో సహా ,,	0-12 0
సంగీత ప్రహ్లాద ,,	0-12-0
చిత్రనళీయం	1-8-0
విషాదసారంగధర ,,	1 8-0
పాదుకాపట్టాభిషేకము	1-4-0
జయంతజయపాల	0-8-0
పాండవాజ్ఞాతవాసం	0-8-0
సంగీతలంకాదహనము	0-10-0
సంగీతస్త్రీసాహసం	0-12-0
సంగీత సావిత్రి	1-0-0
మణిమాల	0-12-0
వేశ్యాహితబోధిని	1-0-0
చింతామణి కా॥ వా॥	1-2-0
రోహిణీసుధాకరవిజయం	0-12-0
సుభద్రార్జునీయం	0-12 0

ఆంధ్రనాటకములు.

సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర	0-12-0
కుశలవ	0-12-0
ఊర్వశీశాపవిమోచనము	0-12-0
లీలావతి	0-8-0
సంగీతపద్మిని	0 10-0
సారంగధర	0 12-0
రసపుత్రవిజయం	0 14-0
ఆంధ్రనాటకకృతులు	0-12-0
విజయబొబ్బిలి	0-12-0
సంగీతజగన్మోహిని	0-12-0
శ్రీకృష్ణనిర్యాణము	0-8-0
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం	1-0-0
సత్యహరిశ్చంద్రీయము	1-0-0
సంపూర్ణరామాయణం	1-4-0
శ్రీనివాసకల్యాణము	0-8-0
సౌగంధికం	0-8-0
కంఠాభరణము	0-12-0
ద్రౌపదీపరిణయము	0-12-0
శ్రీరా: జననము ద్రో॥ శ్రీ॥	0-8-0
శ్రీరామ ప్రవాసము ,,	0-8-0
శ్రీరామ వుద్యోగము ,,	0-8-0
శ్రీరామ విజయము ,,	0-8-0
శ్రీరామ అశ్వమేధము ,,	0-8-0
ఉషాపరిణయము	0-8-0
వేశ్యామధురము	0-12-0
ప్రహ్లాద బ్రారిది	1-4-0

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు:— మాదేటి సన్యాసయ్య,
ఆంధ్రాబుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.